

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA TĚLESNÉ VÝCHOVY A SPORTU

Český terminologický slovník z oblasti
horolezectví a sportovního lezení

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Jiří Baláš, Ph.D.

Vypracoval:

Bc. Ondřej Jesenský

Praha, duben 2015

Abstrakt

Název práce: Český terminologický slovník z oblasti horolezectví a sportovního lezení.

Cíle práce: Vytvořit český terminologický slovník z oblasti horolezectví a sportovního lezení.

Metoda: Rešerše primární a sekundární literatury. V prvním případě se jednalo o dosud vydané slovníky, horolezecké a lezecké průvodce, studie a mluvnic. V případě druhém šlo o popularizační publikace, monografie významných horolezců a lezců, časopisy a důvěryhodné webové stránky.

Výsledky a závěr: Vytvořili jsme český terminologický slovník z oblasti horolezectví a sportovního lezení s obsahem přibližně tisíc lexikálních jednotek. Hesla obsahují kolem sta přejímek z cizích jazyků, především z angličtiny (anglicismy), němčiny (germanismy) a francouzštiny (galicismy). Nejčastěji se terminologie v horolezectví a sportovním lezení tvoří odvozováním, konkrétně pak nejvíce příponovým odvozováním. Dominantní tendencí ve slovní zásobě v horolezectví a sportovním lezení obecně je nárůst množství přejatých slov, zejména z angličtiny. Považujeme za závažný problém, že byly vytvořeny dvoujazyčné slovníky z této oblasti dříve, než byl vydán český terminologický slovník z oblasti horolezectví a sportovního lezení.

Klíčová slova: Horolezectví, sportovní lezení, terminologie.

Abstract

Title: Czech terminological mountaineering and sport climbing dictionary.

Goals: Create Czech terminological mountaineering a sport climbing dictionary.

Method: Searches primary and secondary literature. In the first case it was published dictionaries, mountaineering and climbing guides, studies and grammars. In the second case it was a popular publications, monographs important mountaineers and climbers, magazines and websites.

Results and conclusion: We have created Czech terminological mountaineering and sport climbing dictionary with about a thousands lexical units. Words contain around one hundred borrowings from foreign languages, especially English (anglicisms), German (germanisms) and French (galicisms). Most often, the terminology in mountaineering and sport climbing forms deriving, namely the most suffix derivation. Dominant trend in the vocablulary of mountaineering and sport climbing generally increase the amount of borrowed words, especially form english. We consider it a serious problem that has been created bilingual dictionaries from this area before being released Czech terminological mountaineering and sport climbing dictionary.

Key words: Climbing, sport climbing, terminology.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně pod vedením Mgr. Jiřího Baláše, Ph.D. a že jsem v ní uvedl veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použil. Práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, dne

.....

Ondřej Jesenský

.....

Poděkování

Mnohokrát děkuji svému vedoucímu práce Mgr. Jřímu Balášovi, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, za mnoho podnětných informací, za cenné rady a připomínky. Především jsem však vděčný za trpělivost a velkou podporu.

Svoluji k zapůjčení své diplomové práce ke studijním účelům.

Prosím, aby byla vedena přesná evidence vypůjčovatelů, kteří musejí pramen převzaté literatury řádně citovat.

Jméno a příjmení: Číslo občanského průkazu: Datum vypůjčení: Poznámka:

OBSAH	
1 ÚVOD	9
2 HLAVNÍ MEZNÍKY VE ZKOUMANÝCH SLOVNÍKOVÝCH TÉMATECH	11
2.1 Slovo o historii evropského horolezectví k pochopení skalního a sportovního lezení	11
2.1.1 Počátky horolezectví	11
2.1.2 Osvícenství a dobytí Mont Blancu	12
2.1.3 Zlatý věk horolezectví a období po zlatém věku horolezectví	13
2.1.4 Rozvoj vybavení	14
2.1.5 Éra velkých stěn	15
2.1.6 Opojení technickým lezením	15
2.1.7 Vývoj horolezectví po druhé světové válce	16
2.2 Rozvoj skalního lezení, sportovního lezení a boulderingu	17
2.3 Vysokohorská turistika jako nejpůvodnější forma horolezectví	19
2.4 Zajištěné cesty	20
3 PŘEHLED VYDANÉ ČESKÉ SLOVNÍKOVÉ LITERATURY	22
4 POTŘEBA A UPLATNĚNÍ TERMINOLOGICKÉHO SLOVNÍKU	24
5 TERMINOGRAFIE A JEJÍ METODY	26
5.1 Terminografie	26
5.2 Rozdělení terminografických projektů	28
6 CÍLE PRÁCE	29
7 METODIKA PRÁCE	30
7.1 Metody získání dat	30
7.2 Tvorba hesel	31
7.2.1 Zdroje hesel	32
7.2.2 Výklad významu/ definice hesel	32
7.2.3 Výběr hesel	33
7.2.4 Gramatické informace u hesel	33
7.2.5 Uspořádání hesel	34
7.3 Slovotvorba	34
7.4 Morfologie	35
7.5 Lexikologie	36

7.5.1 Etymologie slova	37
7.5.2 Motivovanost slova, univerbizace, frazémy	37
7.5.3 Synonymie	38
7.5.4 Změny slovní zásoby	39
7.5.5 Slang, neologismy, expresivnost	39
8 VÝSLEDKY A DISKUSE	41
9 ZÁVĚR	45
10 LITERATURA	46
11 PŘÍLOHA: Český terminologický slovník z oblasti horolezectví a sportovního lezení	49

1 ÚVOD

Lezení jako přirozený pohyb člověka je spojeno s tělesnou činností od nepaměti. Zprvu nebylo potřeba specifické lezecké terminologie, avšak rozvoj a na něj navazující stále větší specializace v horolezectví a sportovním lezení způsobily situaci, která vyžadovala nutnost termínů, které by přesně popsaly daný pohyb, vybavení, tvar a materiál skály, počasí, zranění, druh chytu atd. Pro jejich popsání byl lidmi vyvinut druh publikace zvaný slovník, který nejčastěji abecedně seřazuje seznam slovní zásoby dané oblasti či jazyka.

V průběhu historie horolezectví a sportovního lezení bylo napsáno mnoho slovníků na danou problematiku, především překladových, avšak zatím žádný oficiálně vydaný se nezabýval čistě českou terminologií. To je primární důvod sepsání tohoto terminologického slovníku. Dalším důvodem je potřeba odborného uspořádání pojmů s cílem zavedení jakési normy pro jejich užívání s cílem lepší informovanosti lezců, odborníků ale i širší lezecké veřejnosti. Důvodem je také obohacení odborné terminologie z této zkoumané oblasti, která bude mít podle současného vývoje stále větší váhu na poli sportu a český terminologický slovník jen více upevní její postavení mezi ostatními sportovními oblastmi, které již mají své publikace tohoto druhu.

Mezi dílčí úkoly práce patří analýza odborných a popularizačních publikací z daných disciplín, (dosud vydaných slovníků, časopisů, studií, horolezeckých a lezeckých průvodců, mluvnic, monografií významných horolezců a lezců, důvěryhodných webových stránek) k získání co největšího množství slovní zásoby. Dále porovnání odborné slovní zásoby mluvené i psané s její formou hovorovou, zaobírání se historickým vývojem a nejdůležitějšími mezníky v horolezeckých disciplínách k pochopení vzniku, kontinuity a ovlivňování slovní zásoby v dané oblasti. Mezi další úkoly patří sledování paralel a analogií ve všech rovinách především jazykových, zaměřením se na dílčí jazykové disciplíny přes slovtvorbu, morfologii a lexikologii. A v neposlední řadě je nutné pochopit tvorbu nových lexikálních jednotek a vztah tvorby a vývoje ve zkoumané tematické oblasti.

Záměrem práce je vytvoření českého terminologického slovníku z oblasti horolezectví a sportovního lezení. Jelikož naše téma souvisí samozřejmě i s dalšími vědními obory jako je anatomie, fyziologie, lékařství, geografie, meteorologie, geologie, kartografie, geomorfologie a glaciologie, budou termíny z těchto disciplín

také zahrnuty v našem slovníku. Hranice tematické oblasti tedy nechceme nijak striktně určovat a vymezovat, bylo by to i proti přirozenosti a živému naturelu jazyka. Jádrem slovníku však samozřejmě zůstává oblast horolezectví a sportovního lezení.

2 Hlavní mezníky ve zkoumaných slovníkových tématech

2.1 Slovo o historii evropského horolezectví k pochopení skalního a sportovního lezení

V této kapitole bych rád objasnil vznik pojmů skalní a sportovní lezení. Toto úvodní slovo zaměřené na historii evropského horolezectví slouží k jeho plnému pochopení a zasazení do souvislostí. Abychom zmíněné pojmy pochopili v celých jejich kontextech a šířkách, je potřeba v krátkosti poznat horolezeckou historii obecně, z které se podle autorů Diešky a Širla (1989) sportovní lezení vyčlenilo. Avšak je nutno zmínit, že existují i názory odlišné. Podle Baláše, Strejcové a Vomáčka (2008) samozřejmě horolezci k rozvoji sportovního lezení přispěli, ale tvrzení, že vzniklo z horolezectví, se jim jeví jako odvážné. Považovat horolezectví za zastřešující pro sportovní lezení, podle nich popírá dlouhou historii vývoje lezeckých aktivit. Pro úvodní slovo o historii zde budeme horolezectví obecně chápat jako pohyb v horolezeckém terénu s veškerými potřebami a vybavením k tomu potřebných.

2.1.1 Počátky horolezectví

Od nepaměti se hory a obzvláště velehory považovaly za sídla bohů. Existovaly ale i názory, že na úpatích hor mají doupata všemožné nestvůry, baziliškové a draci. Lidé vrcholy považovali za něco nepřístupného a jedinci, kteří se na ně vydávali, byli považováni dlouhou dobu za smyslu zbavení. Je ale skutečností, že byly nalezeny důkazy o osídlování hor člověkem už v předhistorickém období jako kresby v přímořských Alpách a malby na Kavkaze nebo na Nové Guineji (Dieška, Širl, 1989). Avšak o mnoho obsáhlejší a obšírnější jsou informace z přechodů vojenských tažení přes velehory, ať už to byl Alexandr Veliký v 4. st. př. n. l. nebo Hanibal o jedno století později. Alpy jako nejvyšší evropské pohoří mělo ve starověku i v dalších obdobích bezpochyby mnoho funkcí. Jmenujme jen pár z nich: funkci obrannou (Římské říši sloužily jako hradba), funkci domovskou (alpská údolí byla osídlena od nepaměti), funkci krycí (ukrývalo se zde mnoho utečenců) a v neposlední řadě později i funkci vědeckou, ke které se dostaneme především u osvícenství.

Jistým přelomem a počátkem horolezectví jako takového můžeme považovat období začínající renesance a humanismu výstupem na Mont Ventoux Francescem Petrarcou v roce 1336. Případně můžeme považovat za zrod také rok 1492, tedy konec středověku a počátek novověku, kdy byl proveden expediční výstup na Mont Aiguille Antoinem de Ville. Obecně však musíme předpokládat, že kromě doložených výstupů působilo v horách, přinejmenším ve středověku, tisíce horolezců, kteří lezli jen pro své potěšení a neměli potřebu své výstupy zaznamenávat, proto zde ilustrující průlomové výstupy je potřeba brát s jistou rezervou. Téměř nikdy neexistuje absolutní důkaz panenství vrcholku hory.

2.1.2 Osvícenství a dobytí Mont Blancu

Další styčný bod v historii horolezectví představuje doba osvícenství a s ní spojené především přírodovědecké objevy. Někdy je tato doba označována i za dobu horolezeckého přelomu. Na švýcarské humanisty a přírodovědce, jako byli botanici Gesner a Claudius, či topografové Tschudi a Simler (Procházka, 1990), dostávajících se do hor v 16. století, navazuje silná vlna přírodovědeckého bádání v 18. století. Z mužů, kteří zasvětili život poznání hor ve zmíněném století, stojí za připomenutí alespoň francouzský vědec Belsazar Hacqueta, který prováděl rozsáhlé výzkumy v botanice, mineralogii i geologii a který působil v Dolomitech, v Tatrách či v Julských Alpách. Evropa byla plna myšlenek Johna Locka a Jean-Jacques Rousseaua, kteří odkazovali k přirozené svobodě i výchově člověka. Památná věta druhého jmenovaného: „*Vraťme se k přírodě.*“ (Procházka, 1990, s. 26), měla samozřejmě vliv i na horolezectví.

Avšak pro samotnou historii horolezectví jsou primárně důležití jiní dva muži, a to konkrétně Jacques Balmat a Michel Paccard. Utvářející se povolání horského vůdce bylo výsadou prvního zmíněného, druhý byl lékařem. Právě oni se dostali vůbec jako první na vrchol nejvyšší evropské hory Mont Blanc v srpnu roku 1786 (za nejvyšší byl určen v roce 1745). O výstup se nepřímou zasloužil i učenec, ale především nadšenec do této hory Horace Bénédicte de Saussure, který vypsál odměnu na její dosažení. O rok později sám okusil, jaký je to pocit stát na střeše Evropy.

Zajímavá je problematika ženského prvovýstupu. Za první ženu na vrcholu Mont Blancu je považována Henrietta d'Angeville, psalo se září roku 1838. Její prvenství je zdůvodňováno tím, že vrcholu dosáhla vlastními silami. Ballu (1997) totiž poukazuje na její předchůdkyni Marii Paradisovou, která údajně již v roce 1809, tedy téměř o třicet

let, Henriettu d'Angeville předešla, avšak nikoli vlastní silou. Podle svědectví byla k vrcholu donesena, dostrkána a dovedena spolulezci. Tato „doba přelomu“ je důležitá také pro ustálení pojmu horského vůdce, o který se zasloužil především Jacques Balmat.

2.1.3 Zlatý věk horolezectví a období po zlatém věku horolezectví

Do 60. let 19. století se horolezectví ubíralo v duchu a upřednostnění sportovní stránky. Byly vylezeny téměř veškeré vrcholky Alp, přibližně 9/10 (např.: Grossglockner v roce 1800, Jungfrau v roce 1811 či Signalkuppe v roce 1842). Jednalo se o období nejlehčích výstupů na vrchol. Jinak řečeno šlo o to, aby lezec zdolal vrchol a nebylo důležité jakou technikou, cestou, obtížností či za jaký časový úsek. Závěr tohoto plodného období, konkrétně to byla léta 1854 – 1865, je často nazýván „zlatý věk horolezectví“, chcete-li „zlatý věk alpinismu“. Celou éru odstartovali Sir Alfred Wills a jeho průvodci, když zdolali Wetterhorn v roce 1854. V roce 1857 vznikl také první britský Alpský klub v Londýně, který předznamenal nástup Angličanů v Alpách a to především Alberta Fredericka Mummeryho. Jen pro představu, první ženský horolezecký klub vznikl také v Londýně až roku 1907. V roce 1865 se odehrála dnes již legendární výprava na Matterhorn, kterou vedl Edward Whymper. Výsledkem bylo úspěšné zdolání vrcholu po dlouholeté snaze nejen jím samotným. Tento výstup je však spojen s tragédií, při které zahynuli čtyři z celkových sedmi účastníků výpravy. Příčinou byl lidský faktor ale i tehdejší nekvalitní konopná lana. Tímto neštěstím skončilo období „zlatého věku“.

Následující epochu bychom mohli nazvat zjednodušeně „obdobím po zlatém věku“. Obecně řečeno, do konce 19. století bylo již v Alpách vše vylezeno. Jiné vysoké a slavné vrcholy byly vyloučeny faktorem vzdálenosti (Pamír, Himálaje a další), a tak se horolezci začali soustředit na těžké výstupové cesty, tedy nikoli na zdolání vrcholů jakýmkoli způsobem. Velice důležitá je skutečnost, že se cenila estetická stránka, to znamená obtížnost výstupu. Tuto revoluční změnu v celém horolezectví můžeme nazvat „změnou charakteru“.

Po určitou dobu si zachovávali vedoucí pozici v alpinismu Angličané, především již zmínění Whymper a Mummery. Avšak s postupem času, nejenom na ně samotné, začali útočit horolezci z dalších především alpských zemí. Jednalo se o horolezce ze Švýcarska, Francie, Itálie, částečně Německa a především Rakouska, bohatě obdařené horskými masivy. S odkazem na Mummeryho je důležité podotknout, že lezl jako jeden

z mála bez vůdce. V té době bylo zvykem, že si turista zaplatil horského vůdce a ten ho dovedl až na vrchol. Za zmínku stojí i první Američan, který podnikal horolezecké výstupy v Alpách, jeho jméno bylo William Augustus Brevoort Coolidge. I to svědčí o zvuku a renomé Alp ve světě. Bez povšimnutí jistě nemůže zůstat ani obrovský alpský rozmach turistiky. Lidé z celé Evropy, především zámožnější vrstva, jezdili do Alp za dobrodružstvím. Tuto touhu podnítil bezpochyby proud romantismu, s kterým souvisela jména jako Friedrich Schiller nebo George Gordon Byron. Právě od těchto dvou spisovatelů přejala tehdejší vládnoucí třída nový životní postoj přející hrdinům, tedy horolezcům a lezcům.

Zájem o nejvyšší evropské pohoří způsobil, že mnohé cesty, které byly před několika lety považovány za velice obtížné, ba dokonce za nemožné, například vrchol Matterhornu, byly lezeny každoročně několikrát. Avšak stále existovaly stěny, které vylezeny ještě nebyly, jako severní stěna Matterhornu, severní stěna Eigeru nebo stěny Mont Blancu. Tyto cesty dělala těžkými kombinace ledu, skály, sklonu a častého velice špatného počasí.

2.1.4 Rozvoj vybavení

Současně s „obdobím po zlatém věku“ se v Anglii v 70. a 80. letech 19. století rozvíjí skalní lezení, které bylo tehdy považováno za nové sportovní odvětví. Průkopníky se stali Clinton Thomas Dent a již zmíněný Mummery, kteří brzy pochopili, jak obrovský má vliv trénink na skále na horolezectví samotné. Sám Mummery podotýkal: „*The essence of the sport lies not in ascending a peak, but in struggling with and overcoming difficulties.*“ (Thompson, 2010, s. 2) Centry skalního lezení byly především hornaté končiny Skotska, severního Walesu a Lake Districtu. Nesmíme ale zapomenout ani na oblast Saska, kde se lezlo již od poloviny 19. století nebo na francouzské Fontainebleau.

S rozvojem nového sportu se objevují i novinky ve vybavení. K již známým horolezeckým pomůckám z 19. století jako byla dřevěná tyč s železným bodcem (předchůdce cepínu), primitivní stoupací železa (předchůdce maček) nebo sekera na led, přibýly nové výtobytky.

Na přelomu 19. a 20. století se používaly skoby s kroužkem, skrz které se provlékalo lano. Hans Fiechtl však mezi roky 1910 – 1912 vynalezl skalní skobu s okem, do níž se lano cvakalo přes karabinu. Kolem této inovace se ale rozhořel spor

Paula Preusse s Hansem Dülferem. První jmenovaný byl zastáncem volného lezení, čili lezení bez jakýchkoliv pomůcek. Souhlasil s použitím skob pouze v případě hrozícího nebezpečí, avšak striktně je vyloučil jako podpůrný prostředek pro postup v lezení. O Hansi Dülferovi je zas obecně známo, že to byl mistrný znalec technického lezení, avšak konstatovat, že byl zastáncem tohoto stylu, by bylo mylné. Jejich spor nakonec skončil vítězstvím obou, protože přímým důsledkem jejich snažení byly kvalitativní změny v horolezectví i v lezení obecně. Dülferovi jsou dále přičítány inovace jako lezení sokolíkem, slaňovací sed, kyvadlový traverz a zefektivnění práce s lanem i karabinami. Novinkou byly také ocelové karabiny pro horolezectví od Otty Herzoga z let 1909 - 1910. Konopná lana byla nahrazena nylonovými lany po druhé světové válce.

Postupem času se nový sport začal těšit obrovské oblibě nejen ve Velké Británii, nýbrž i v celé Evropě.

2.1.5 Éra velkých stěn

30. léta se někdy nazývají „érou velkých stěn“. Počátek tohoto období ale spadá už do roku 1878 výstupem Denta severní stěnou na Grand Dru. Název „éra velkých stěn“ je odvozen z úspěšných pokusů o již zmíněné nepokořené alpské stěny Matterhornu, Eigeru a Mont Blancu. Nejdéle však horolezcům trvalo zdolat severní stěnu Eigeru. Podařilo se to až německo-rakouskému týmu v červenci roku 1938. Výstup označoval vyvrcholení své doby a svědčil o nejvyšším horolezeckém standardu nejméně ještě třicet let poté. Před prvním přeizením si ale výstup vyžádal mnoho objetí.

2.1.6 Opojení technickým lezením

Ve vývoji horolezectví nemůžeme opomenout technické lezení se začátkem v 30. letech 20. století, které mělo vliv i na sportovní lezení. Při tomto novém stylu lezec používal rozmanitých technických pomůcek, aby se udržel na skále a stoupal vzhůru. Touto technikou mohly být zdolávány i do té doby nepřístupné skalní stěny. Nejznámější lezec, který se technickým lezením proslavil, byl Ital Emilio Comici, i když jeho dialektismus se projevil při tezi: „*S penězi a časem by bylo možné zpřístupnit jakoukoliv stěnu. Stačilo by tam poslat specializované dělníky. Ale to už by nebylo horolezectví.*“ (Ballu, 1997, s. 107)

Používání umělých pomůcek se nejprve projevilo v ledovém terénu, kdy horolezci vysekávali stupy pomocí sekyrek. Tento jev se snažil odstranit Oscar Eckenstein, který roku 1908 vyvinul nová stoupací železa s deseti hroty, jak udává Dieška a Širl (1989). Tuto inovaci s pomocí přidáním cepínu zdokonalili Francouzi. V lezecké terminologii se nový způsob označoval jako francouzská technika lezení v ledu.

Přelom 19. a 20. století byl tedy ve znaku nových pomůcek a výtobytků, avšak přijetí lezeckou společností nebylo vždy pozitivní. Nemalou roli v diskusi a inovaci v lezení obecně hrála rakousko-německá škola, někdy také nazývaná mnichovská a vídeňská, reprezentována již zmíněnými jmény jako Hans Fiechtl, Otto Herzog a Hans Dülfer.

Zřejmě největší negativní stránkou technického lezení v průběhu let bylo nenapravitelné ničení skal, což vedlo k mnoha debatám o etice. Jako ilustrativní příklad se nabízí podle Diešky a Širla (1989) přeлез výše zmíněného Emilia Comiciho, který při přeлезení Cimy Grande v Alpách použil na devadesát skob a padesát karabin. S trochou nadsázky tím dokázal, že stěna není přelezitelná, nýbrž přeskovatelná. Stávalo se také, že na populárních stěnách, na kterých bylo použito při prvním přelezu kolem desítek skob, se za účelem snížení náročnosti, vyšplhal počet zatlučených skob i přes sto. Vyvrcholení, a s tím spojená krize této éry, se datuje do 60. a 70. let 20. století. S odkazem na Emilia Comiciho se dospělo k vystřízlivění. Lezci pochopili, že s technickými pomůckami lze vylézt cokoli, a tak přestali být obdivováni lezci i cesty technicky přelezané.

2.1.7 Vývoj horolezectví po druhé světové válce

Po druhé světové válce se objevili především tři velcí horolezci vzájemně na sebe navazující a odsuzující technické lezení, kteří se zasloužili o poválečný rozmach a o návrat k volnému lezení. Byli to Hermann Buhl, Walter Bonatti a Reinhold Messner. První jmenovaný se proslavil čistými sportovními výkony v 50. letech v sólovém a zimním horolezectví. Po Buhlovi zbyly přelezané cesty nejvyšší obtížnosti té doby. Bonatti našel v Buhlovi inspiraci a pokračoval v jeho započaté práci. Těžko tyto dva srovnávat, ale žák spíše překonal svého učitele a inspirátora. Šedesátá léta, to je již Reinhold Messner, který se proslavil především svými himálajskými výstupy, avšak pro nás je spíše důležitá jeho filozofie. *„Správně odhadl, že při dalším rozvoji sportovního horolezectví jsou jen dvě možnosti: buď hledat stále těžší problémy a zároveň zvyšovat*

počet technických pomůcek, anebo zůstat zatím při stejných problémech a technické pomůcky omezovat.“ (Dieška, Širl, 1989, s. 75) Analogie platí i pro sportovní lezení. Zajímavostí je také fakt, že v druhé polovině 20. století zjistili Evropané i Američané, že jejich názory na moderní horolezectví i lezení se vyvíjí téměř paralelně.

Volné lezení se zcela prosadilo v horolezeckém i lezeckém světě mezi 70. a 80. léty 20. století. Tato myšlenka udává směr a kontinuitu sportovního vývoje i vývoje technických a umělých pomůcek do dnešních dob.

2.2 Rozvoj skalního lezení, sportovního lezení a boulderingu

Dnes se na sportovní lezení nahlíží již jako na samostatnou disciplínu, která se vyčlenila z horolezectví a jistý vliv na jeho utváření mělo i volné a pískovcové skalní lezení. Tento fakt nám podpořil rok 2007, kdy vznikla Mezinárodní federace sportovního lezení IFSC. Duch zábavy a fair play, které do skalního lezení vnesli průkopníci, je dnes stále aktuální, avšak rychlý proud změn mění tvář sportu (Craesey, 2000). Snad nejnápadnějším moderním rysem je specializace, spočívající ve skutečnosti, že dva skalní lezci mohou provozovat zcela odlišné sporty jako sportovní lezení, lezení velkých stěn či tradiční lezení.

Abychom se však dostali ke vzniku sportovního lezení jako takového, musíme určit samotný počátek záměrného skalního lezení. Jak již bylo řečeno, počátky se spojují s druhou polovinou 19. století v Anglii. Nebudeme ale daleko od pravdy, když zmíníme i oblast Saska, centrum pískovcového lezení, a Fontainebleau. Francouzská oblast je známá především pro počátek boulderingu. Lezení na skalách bylo ale tehdy považováno za něco zvláštního a bylo bráno jen jako příprava do velehor. Až do dnešní doby se dochovalo tehdejší označení. Zmíněným anglickým skalním terénům se říká a dosud říká „cvičné skály“.

Ke konfrontaci je ale nutné zmínit skutečnost, že za počátek sportovního lezení je také bráno období 70. a 80. let 20. století (Baláš, Strejcová, Vomáčko, 2008). V tomto období se skály zajišťovaly fixním jištěním a vznikalo i soutěžní lezení. S touto dobou bývají spojována jména lezců jako Stefan Glowacz, Patrick Edlinger či Lynn Hillová.

Jako nejjobecnější definici sportovního lezení můžeme převzít tezi ze článku Sportovní lezení a jeho místo v horolezeckých disciplínách od Vomáčka a Vomáčkové

(2001, s. 218): „*Sportovní lezení - lezení, při kterém převládají obtíže fyzické nad psychickými.*“ Ke konfrontaci použijeme další dvě definice sportovního lezení. První je od autora Creaseye (2000, s. 15), který představuje již konkrétnější řešení pojmu: „*Sportovní lezení - styl lezení, který používá nýty jako hlavní prostředek jištění, což lezci umožňuje soustředit se na techniku a obtížné manévry.*“ Definice od Baláše, Strejcové a Vomáčka (2008, s. 8) je zřejmě vyčerpávající: „*Sportovní lezení – je podskupinou lezeckých aktivit s danými pravidly, která je provozována na umělých stěnách nebo v přírodních terénech. Pravidla zahrnují styl a klasifikaci přelezu, místní doporučení a restriktce. K disciplínám sportovního lezení patří lezení zajištěných cest na skalách, lezení na umělé stěně, bouldering, případně i sportovní lezení v ledu.*“

Hlavními centry lezení na skalách byla ke konci 19. století oblast Lake District a Saska. Nejednalo se však ještě o sportovní lezení. V prvním případě šlo o pomezí volného a tradičního lezení a v druhém se jednalo o zcela specifické pískovcové skalní lezení. V německé části Saska se však nikdy ze cvičných důvodů nelezlo. Lezci brali tamější věže jako dobyvatelé alpských štítů vrcholky Alp. Za cvičné skály u nás můžeme považovat do druhé světové války českou část Saska, skály u Černolic a skály v Divoké Šárce.

V Sasku jsou zaznamenány prvovýstupy na zdejší pískovcové věže již v průběhu 19. století. Avšak pro představu, první slaňovací kruh v této oblasti byl zatlučen až v 90. letech 19. století. Na počátku 20. století pak dochází k výrazné expanzi lezeckých prvovýstupů, obtížností a především k definování pravidel lezení na pískovcových skalách, která byla silně proti používání umělých pomůcek a změnám povrchu skal. Předběhla tím vlastně celé alpské horolezectví, které si prožívalo období technických pomůcek a s tím související propagování již zmíněného technického lezení. Pravidla na pískovcových skalách je možné shrnout do několika zásad: „*Lézt pouze vlastní silou, k jištění používat jen přírodních útvarů, nenarušovat povrch skály.*“ (Dieška, Šírl, 1989, s. 225)

V oblasti Lake District stejně jako v Sasku jsou záznamy o výstupech už z 19. století. V 70. a 80. letech dochází již k zmíněnému počátku zájmu o skály v Anglii. Na přelomu století pak můžeme sledovat historickou analogii se Saskem ve velkém nárůstu prvovýstupů. Důležitý je také fakt, že Angličané, ale i lezci v Sasku, byli od začátku striktními odpůrci skob a tím zřejmě nevědomě přispěli k myšlence volného lezení, které poskytovalo největší příležitost a možnost k posunování lezeckých obtížností a výkonu. Je ale důležité podotknout, že by v Sasku skoby ani nefungovaly z důvodu

geomorfologie skály. Od Saska se však Lake District lišilo možnostmi a realizováním boulderingu. Prvním doloženým boulderistou byl již zmíněný tvůrce maček s deseti hroty Oscar Eckenstein v 80. letech 19. století. Skutečností však je, že ve francouzské oblasti Fontainebleau se lezlo na menší pískovcové kameny již v 70. letech 19. století.

Společný a největší význam pro sportovní lezení mělo Sasko a Lake District v té skutečnosti, že se již nejednalo o zdolání skály jako takové, ale o přezení dané cesty s určitou obtížností. Nikoli s nadsázkou můžeme tvrdit, že se v těchto oblastech lezly nejtěžší cesty své doby. Společným atributem zůstává i fyzická a psychická odolnost při lezení, především kvůli nízké frekvenci a výskytu kruhů či skob. Dnes se však vyskytují tendence a tlaky k lépe zajištěným cestám. „*Ne, že by byly odmítány psychicky náročné cesty, ale je dána přednost lepšímu zajištění.*“ (Vomáčko, Vomáčková, 2001, s. 217) Dalo by se také říct, že sportovní lezení vzniklo s touhou po co nejvyšší výkonnosti, spojenou s co největším bezpečím a jistotou.

2.3 Vysokohorská turistika jako nejpůvodnější forma horolezectví

Vysokohorská turistika a horolezectví, jak již nadpis napovídá, patří nerozlučně k sobě. V počátcích horolezeckého sportu, kdy chodili lidé do hor za poznáním, ze zvědavosti, za zábavou nebo i poučením, se mluvilo o této aktivitě jako o horolezectví. Z výše uvedeného je však zřejmé, že lidé provozovali vlastně vysokohorskou turistiku. Můžeme tedy konstatovat, že VHT, jak se ve zkratce vysokohorské turistice říká, je nejpůvodnější formou horolezectví. (Frank, Kublák, 2007)

Vysokohorskou turistiku můžeme definovat podle níže uvedeného parafrázovaného a upraveného slovníkového hesla jako pohyb v horách, hlavní část práce vykonávají nohy, ruce jsou používány jen příležitostně, tedy jakýkoliv pohyb v horách bez jisticích a horolezeckých pomůcek. (Boščíková, 2004) Je vhodné upozornit na důrazné odlišení od pěší turistiky, která nevyžaduje mnohé specifické odborné znalosti a nadprůměrnou tělesnou kondici, pro vysokohorskou turistiku tak příznačné. Pro diferenciaci vysokohorské turistiky od horolezectví se zas často uvádí maximální obtížnost daného výstupu na nejvýše II. – III. stupeň klasifikace UIAA. I když v praxi často mnozí vysokohorští turisté hovoří o vykonávání dané činnosti i ve IV. stupni. Diferenciace je tedy rozkolísaná a nejednotná.

V průběhu vývoje začala vysokohorská turistika pronikat do dalších oblastí a přímým důsledkem se začala vytvářet nová odvětví jako alpinistické dálkové pochody, trekking v nealpských regionech nebo dnes velmi populární zajištěná cesta, často nazývaná počestným názvem feráta. (Bošťíková, 2004)

Obsahem prvního odvětví je putování v horách pěšky nezávisle na ročním období a výpravy na skialpinistických či telemarkových lyžích v zimě. Trekking v nealpských regionech, tím je myšlen například Nepál a mnoho dalších pohoří, je typický pro pohyb v mnohdy nepříliš známých horských regionech, spaní ve stanech a nošení vlastních zásob. Pro poslední zmíněný znak jsou často využíváni nosiči, kteří se zásobami a nákladem pomáhají. O posledním třetím odvětví viz níže. Ve všech třech případech je však nutné podotknout, že vysokohorská turistika nemá jen charakter sportovní, nýbrž že se týká především stránky poznávací, sebepoznávací, zážitkové a prožitkové.

2.4 Zajištěné cesty

Opět můžeme na úvod použít parafrázovanou definici zajištěné cesty – uměle zajištěná horolezecká cesta, stupeň obtížnosti je zmírněn ocelovými lany, kramlemi, kolíky, žebříky, mosty. (Frank, Kublák, 2007)

Zcela původní smysl zajištěných cest byl hospodářský, tedy nikoli horolezecký. Horské vesnice se musely nějakým způsobem zásobit a k tomu jim pomáhaly právě například dlouhé žebříky ve skalách. Pro historický počátek staveb zajištěných cest se udává rok 1832, když se na Hoher Dachsteinu zřídila na popud profesora Friedricha Simonyho první zajištěná cesta. Většina umělých pomůcek používaných v počáteční etapě historie zajištěných cest sloužila k výraznému ulehčení obtížných horolezeckých výstupů, které byly před tím zdolávány klasickým lezením.

Tragickou etapu pro zajištěné cesty představovala první světová válka. Boje se táhly po hřebenech Dolomit až po Julské Alpy a pohoří utrpěla nevratná poškození. Vojáci cesty stavěli vcelku solidní, ale občas se museli uchýlit jen k provizorním řešením, která po válce nebyla využívána.

Po skončení války nastala takzvaná doba hrdinů. Skutečně dobří lezci se začali zajištěným cestám vyhýbat pro jejich devalvací na oslí mosty pro slabochy. (Bošťíková, 2004) V kurzu bylo volné lezení a razilo se pravidlo, že první se musí oblast zdolat

volným lezením a teprve poté lze stavět zajištěné cesty.

Pomalá obroda začala ve 30. letech, avšak až 70. léta znamenala opravdovou renesanci pro zajištěné cesty s centrem v Dolomitech. Postupem času vznikl i nový trend představující hlavní cíl cestu jako takovou, nikoli vrchol.

V dnešních dnech počet zajištěných cest stále roste, někdy se setkáváme i s možná poněkud nadsazeným pojmem „boom“. Onen rozkvět má za následek touha provozovatelů a majitelů lanovek, hotelů a chat ve větší atraktivitu a s tím související větší návštěvnost daných oblastí. Dalším již poněkud patologickým rysem ovlivněným právě ještě větší touhou po atraktivnosti je zvyšování obtížnosti zajištěných cest násilným vedením trasy přes nepřirozenou terénní linii.

3 PŘEHLED VYDANÉ ČESKÉ SLOVNÍKOVÉ LITERATURY

Za počátek doby, kdy se začala publikovat a dosud se uchovala napsaná slovníková literatura z oblasti horolezectví a sportovního lezení, můžeme považovat konec 19. století. První zmínky o šplhání, visu a zhoupnutí, což jsou všechno entity, které k lezení patří, nalézáme v Tělocvičném slovníku francouzsko-českém (Regal, 1892), Tělocvičném slovníku česko-anglickém (Mendík, 1896), Tělocvičném česko-ruském slovníku (návrh Sokola Petrohradského, 1910) a Francouzsko-českém slovníku tělocvičném a sportovním (Hilgertner, 1934). První tři zmíněné slovníky jsou spíše brožurami v tom nejlepším slova smyslu. Obsahují základní tělocvičnou terminologii a s lezením souvisí spíše okrajově. Termín lezení se například ve slovnících vůbec nevyskytuje. Najdeme zde však hesla pro nás důležitá jako šplh, šplhati, šplhání, šplhadlo nebo lano. Čtvrtý slovník je ale oproti předchozím třem o dost bohatší. Obsahuje dva a půl tisíce hesel s různorodou frazeologií, avšak stejně jako předchozí nám posloužil jen informativně. Obecně můžeme konstatovat, že všechny tyto nejstarší slovníky jsou výrazně ovlivněny terminologií sokolského hnutí, což je pochopitelné, ale především jsou překladové a nikoli terminologické. Jejich hodnota tedy pro nás byla pouze informativní.

Ihned po prvních pokusech následoval v 50. letech Rusko-český slovník tělovýchovných a sportovních výrazů (Bukový, 1958), ten je již svým obsahem o dost obsáhlejší publikací, avšak opět je překladový. Pro nás byl přínosný ve skutečnosti, že jsme v něm objevili a mohli použít hesla jako horský vůdce, horolezectví, horolezec, horolezecký tábor, horolezecké středisko, horolezecká základna atd.

Na přelomu tisíciletí již nastoupila silná etapa pro nás velmi stěžejních slovníkových autorů, kteří napsali specificky zaměřené slovníky zabývající se a zkoumající právě naši oblast. Vznikl tak Německo-český slovník pro horolezce a vysokohorské turisty (Heřman, 1997), Terminologický francouzsko-český překladový slovník z oblasti horolezectví, sportovního lezení a aktivit spojených s pobytem v horách (Baláš, 2003) nebo English Climbing Terminology (Boušková, 2009).

Z tohoto období jsme ještě použili další slovníky, které s naší zkoumanou oblastí souvisí. Jednalo se o Anglicko-český a česko-anglický slovník pro gymnastické sporty (Gabovičová, 1999), Slovník odborných výrazů – atletika: česko-anglický, anglicko-

český (Koudelková, 2004), Anglicko-český, německo-český, česko-německo-anglický slovník sportovního tréninku (Pokorná, Kandrác, 2011) a Česko-ruský slovník sportovní terminologie (Machalová, Vysloužilová, 2013). Všechny tyto slovníky pro nás měly hodnotu opět spíše informativní. Tím však jistě nechceme říct, že jejich hodnota byla bezvýznamná.

Ze slovníků českého jazyka nám byl užitečný, z námi zvolených, nejstarší Slovník česko-německý (Jungmann, 1990), dále Slovník jazyka českého (Váša, Trávníček, 1941), Slovník spisovného jazyka českého (Havránek a kol., 1989), Český etymologický slovník (Rejzek, 2001), Etymologický slovník jazyka českého (Machek, 2010) a Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (Červená, 2014).

4 POTŘEBA A UPLATNĚNÍ TERMINOLOGICKÉHO SLOVNÍKU

Rozvoj sportu obecně, oblast horolezectví a sportovní lezení nevyjímaje, pokračuje i v novém tisíciletí rychlým, někdy až překotným tempem. Vzniká mnoho termínů, avšak zároveň řada termínů zaniká a přestává se používat. To není jev nijak objevený, je to typický znak každého živého jazyka a v něm projevující se terminologie. Český terminologický slovník z oblasti horolezectví a sportovního lezení reaguje právě na onu jazykovou situaci a snaží se zachytit nynější stav terminologie v dané zkoumané oblasti.

Náš terminologický slovník je potřeba z několika důvodů. Nejpodstatnější je skutečnost, že ještě žádný ryze český terminologický slovník s touto tematikou nebyl napsán, což považujeme za velký nedostatek v oblasti horolezectví a sportovního lezení, která se nebývale rychle rozvíjí. Musíme si klást otázku, proč zatím slovník s touto tematikou nevznikl? Odpověď není jednoduchá. Je nutno říct, že existují slovníky s jinými sportovními odvětvími a jejich terminologií (tenis, snowboarding, atletika, volejbal, basketbal, lední hokej, lyžování, gymnastika, jezdeckví a další), avšak téměř žádný není čistě zaměřen na český jazyk jako takový. Naprostá většina je dvoujazyčná, pracující s dominantními evropskými jazyky jako angličtina, němčina a francouzština. Zřejmě tedy nikdo neměl potřebu český slovník ze zkoumané oblasti napsat z důvodu jakési samozřejmosti, že česky lezeckým pojmům každý rozumí a že jsou potřeba převážně překladové slovníky, jako tomu je mimo jiné u všech ostatních sportů.

Dalším důvodem je potřeba odborného uspořádání pojmů s cílem zavedení jakési normy pro jejich užívání s cílem lepší informovanosti lezců, odborníků ale i širší lezecké veřejnosti. Ojedinelé výrazy v dosud vydaných slovnících nespécializujících se na námi zkoumanou oblast jsou vágní, často dosti zkreslené a někdy dokonce vůbec neodpovídají skutečnosti. Tím vším celou veřejnost dosti matou a fixují chybné termínové stereotypy.

Důvodem je také obohacení odborné terminologie právě z této zkoumané oblasti horolezectví a sportovního lezení, která bude mít podle současného vývoje stále větší váhu na poli sportu jako takového a český terminologický slovník jen více upevní její postavení mezi ostatními sportovními oblastmi.

Jistou nadstavbu bude v budoucnosti tvořit potřeba aktualizace našeho slovníku.

Můžeme konstatovat, že pohyb terminologie ve specifické slovní zásobě je o mnoho rychlejší než ve všeobecné slovní zásobě. Proto je naším cílem vytvořit slovník do jisté míry kanonický, na který by nadále navazovaly jeho aktualizace, které po čase samozřejmě budou nutné. Je obvyklé, že u terminologických slovníků se jejich obnova realizuje v kratším časovém intervalu než u slovníků všeobecných, které tak rychlé změně nepodléhají.

Uplatnění českého terminologického slovníku z oblasti horolezectví a sportovního lezení je široké. Dostaneme se přes odborníky, studenty, lezce až k široké veřejnosti. Vrcholným projektem by bylo spojit již zmíněné cizojazyčné slovníky z téže zkoumané oblasti. Vznikl by pak velký Česko-anglicko-francouzsko-německý terminologický slovník z oblasti horolezectví a sportovního lezení.

5 TERMINOGRAFIE A JEJÍ METODY

5.1 Terminografie

V posledních třiceti, čtyřiceti letech je zájem o terminologické slovníky obrovský. Tento fakt koresponduje se skutečností, že ze všech každoročně publikovaných textů na celém světě je přibližně 70 % vědeckých a technických. (Čermák, Blatná, 1995)

Cílem terminografie je popsat a charakterizovat slovníkovou formou lexikální jednotku označovanou jako termín, která je součástí terminologie dané tematické oblasti. Výsledek popisu by měl poté zpřístupnit uživateli řešení konfliktů v komunikaci či při doplňování informací. Jakkoliv se nám může zdát tato definice zřejmá, skrývá v sobě otázku, co můžeme považovat za termín a co již nikoliv. Slovník spisovného jazyka českého uvádí význam slova termín jako odborné pojmenování s přesným jednoznačným významem (Havránek, 1989). Existuje samozřejmě mnoho názorů na význam slova termín, avšak my se budeme řídit podle výše uvedeného. Důležité je také podotknout, že hledat rozdíl mezi termínem a netermínem, lze nejlépe v odborných textech. Termín tedy můžeme chápat také jako lexikální jednotku s jasně definovaným pojmovým významem, který se opakovaně používá v odborných textech. (Čermák, Blatná, 1995) Existuje ale také názor, že terminografové si otázku, co je termín, vůbec nekladou. Jsou ve svém oboru tak zběhlí, že jsou schopni podvědomě odhadnout, co do terminologického slovníku patří a co již nikoli.

Důležité je také odlišit práci lexikografa a terminografa. První zmíněný popisuje lexémy, které jsou již většině nositelů daného jazyka známé a které se již v textech nejménou vyskytly. Terminograf zařazuje do slovníku pojmy zcela nové, které jsou i odborníkům málo známé. My se v našem terminologickém slovníku nacházíme právě na pomezí obou projektů.

U terminologických slovníků je také zvykem, že nejsou zaměřeny na teoretickou základnu z hlediska lingvistického. Je to pochopitelné, protože naprostá většina tvůrců terminologických slovníků je specialistou ve svém oboru a nikoli lingvistou, ba dokonce bohemistou. Toto pravidlo se snažíme porušit teoretickou částí o slovotvorbě, morfologii a lexikologii. Zmíněné tři části slouží jako opěrné jazykovědné body pro stanovení východisek našeho terminografického projektu.

Neexistuje jednotný názor, jakým způsobem zjišťovat význam lexikálních jednotek. Zde navážeme na rozdělení rolí lexikografa a terminografa. *Lexikograf ho zjišťuje empiricky. Vychází při tom z analýzy kontextu, v nichž se ve zdrojových textech lexikální jednotka vyskytla... může zjišťovat význam lexikálních jednotek studiem jejich významů uváděných v již existujících výkladových slovnících, a dále může analyzovat vlastní jazykové povědomí a konfrontovat ho s jazykovým povědomím dalších lexikografů.*

Terminograf se nachází v poněkud jiné situaci. Pokud jde o význam, lze rozeznávat dva druhy termínů.

- 1) Termíny, jejichž význam určují odborníci příslušné tematické oblasti definicí obvykle při prvním použití termínu. Od tohoto momentu je užívání termínu ve významu zadaném definicí závazné. Každý z nich si je vědom toho, že kdyby neužil termín v definičně stanoveném významu, nebyla by jeho tvrzení v souladu s danou teorií, nebo by nebyla v souladu s již zavedenou znakovou relací mezi objektem, jeho významem a s ním spojeným pojmenováním. Terminologie, v nichž tento typ termínů převažuje, lze nazývat terminologiemi preskriptivními. Patří k nim terminologie exaktních věd, deduktivních věd a rovněž většina terminologií z oblasti techniky a přírodních věd, tedy oborů, jejichž pojmy se vztahují ke konkrétním entitám (např. výrobky, součástky, výrobní proces, fauna, flóra). Tyto tematické oblasti mohou také svou terminologii normalizovat (kodifikovat) v národním i mezinárodním měřítku.*
- 2) Termíny z tematických oblastí, kde pro hodnocení jevů je důležitý postoj či náhled člověka, nějaké školy, nějakého společenství, nebo termíny, jejichž význam je vymezen dohodou akceptovanou širším společenstvím (např. právníká terminologie). Terminologie vztahující se k těmto oblastem lze nazvat pseudodeskriptivní. Patří k nim převážná část terminologie humanitních věd. (Čermák, Blatná, 1995, s. 143 – 144).*

Terminograf zjišťující význam preskriptivních termínů nemá v nadsázce řečeno téměř žádnou práci. Jeho úkol spočívá ve skutečnosti, že musí najít v dané odborné publikaci definici termínu. Jakmile je definice nalezena, zkoumání dalších výskytů téhož termínu je většinou bezpředmětné. Každé užití preskriptivního termínu v době jemu současné bude vždy spojeno s tímž významem. (Baláš, 2003)

Naprosto odlišná je práce terminografa pokud zjišťuje významy pseudodeskriptivních termínů. Pseudodeskriptivní termíny jsou lexikální jednotky, které

se vyskytují pouze v daném čase, kontextu a konceptuálních významech. Jinými slovy řečeno, terminograf si nemůže být jistý, zdali jeho pojem, který vysvětluje, není vysvětlen jinak v odlišné odborné publikaci v novém významu.

Při tvorbě terminologických slovníků jsou zdrojem nejen odborné publikace, nýbrž i informanti. Informantem rozumíme odborníka, který sleduje úzkou tematickou oblast. V našem případě sleduje oblasti horolezectví a sportovní lezení. Terminograf má za úkol se s ním radit při pojmenovávání ještě nepojmenovaných pojmů. Mohutnost zdrojů u hesel nebývá obecně detailně známa (myšleno u každého hesla vypsání zdroj), i když samozřejmě každý terminologický slovník by ve své makrostruktuře prameny měl uvádět.

5.2 Rozdělení terminografických projektů

Odborná literatura se shoduje na rozdělení terminologických projektů do sedmi druhů. (Čermák, Blatná, 1995) Existuje výkladový jednojazyčný terminologický slovník, výkladový dvoujazyčný terminologický slovník, výkladový vícejazyčný terminologický slovník, překladový dvoujazyčný terminologický slovník, překladový vícejazyčný výkladový slovník, historický terminologický slovník a glosář.

6 CÍLE PRÁCE

Cílem práce je vytvoření českého terminologického slovníku z oblasti horolezectví a sportovního lezení.

Dílčí úkoly práce

- Analýza odborných a popularizačních publikací z daných disciplín (dosud vydaných slovníků, časopisů, studií, horolezeckých a lezeckých průvodců, mluvníc, monografií významných horolezců a lezců, důvěryhodných webových stránek) k získání co největšího množství slovní zásoby.
- Porovnat odbornou slovní zásobu mluvenou i psanou s její formou hovorovou.
- Zaobíráni se historickým vývojem a nejdůležitějšími mezníky v horolezeckých disciplínách k pochopení vzniku, kontinuity a ovlivňování slovní zásoby. Sledovat paralely a analogie.
- Zaměření se na dílčí jazykové disciplíny přes slovtvorbu, morfologii a lexikologii.
- Pochopení tvorby nových lexikálních jednotek. Vztah tvorby a vývoje ve zkoumané terminologické oblasti.
- Sledovat přejímky z cizích jazyků.

7 METODIKA PRÁCE

7.1 Metody získání dat

Pro získání dat jsme použili syntézu primární a sekundární literatury. Syntézou rozumíme proces výběru, organizaci a analýzy dokumentů. Podle Hendla (2005) se za dokumenty považují taková data, která vznikla v minulosti a byla pořízena někým jiným než výzkumníkem. Výzkumník se tedy zabývá něčím, co je již k dispozici, ale musí to vyhledat. Analýza dokumentů patří k standardní aktivitě v kvalitativním i v kvantitativním výzkumu, v našem případě se však jednalo o první zmíněnou formu výzkumu. První výhodou dokumentů je jejich rozmanitost. Druhou výhodou je okolnost, že data nejsou vystavena zkreslení, které vzniká například u rozhovoru. (Hendl, 2005) V našem případě tvoří dokumenty největší datový podklad, doplňují je data získaná rozhovory i vlastní zkušenost. Pro zjištění, jak se nejčastěji tvoří slovní zásoba v horolezectví a sportovním lezení, nám posloužila Příruční mluvnice češtiny (Grepl, Karlík, 1995). Stejně tak tomu bylo i u určování přejímek z cizích jazyků, avšak na tento úkol jsme využili i Etymologický slovník jazyka českého (Machek, 2010) a Český etymologický slovník (Rejzek, 2001).

Syntéza primární literatury

Podrobná analýza a konfrontace primární literatury ve formě dosud vydaných slovníků, studií, průvodců, mluvnic, vysokoškolských prací, cizojazyčných vědeckých článků nebo výstupů na odborných konferencích.

Syntéza sekundární literatury

Druhou neméně důležitou složkou jsou publikace charakteru sekundárního, posloužily i například webové portály významných lezeckých průkopníků. Dále byly použity a konfrontovány informace z populárně psaných publikací a časopisů o horolezectví a lezení s poznatky z monografií lezců. To vše podává nejlepší možnou cestu k vytvoření našeho slovníku.

Náš český terminologický slovník z oblasti horolezectví a sportovního lezení spadá, podle rozdělení typů terminografických projektů, do výkladového

jednojazyčného terminologického slovníku. Naše úsilí je zde zaměřeno na vymezení významu každého daného termínu, čímž se snažíme působit na ustálení terminologie.

Jelikož naše tematická oblast souvisí samozřejmě i s dalšími vědními obory jako je anatomie, fyziologie, lékařství, geografie, meteorologie, geologie, kartografie, geomorfologie a glaciologie, budou termíny z těchto disciplín také zahrnuty ve slovníku. Hranice tematické oblasti tedy nechceme nijak striktně určovat a vymezovat, bylo by to i proti přirozenosti jazyka. Jádrem slovníku však zůstává oblast horolezectví a sportovního lezení. Výběr hesel reprezentuje slovní zásobu z oblasti horolezectví, sportovního lezení, tradičního lezení, skalního lezení, technického lezení, volného lezení, sólo lezení, soutěžního lezení, lezení na umělých stěnách, drytoolingu, ledolezení, boulderingu, vysokohorské turistiky, zajištěných cest a velmi okrajově i ze skialpinismu, speleologie a kaňoningu.

Máme-li porovnat zastoupení pseudodeskriptivních a preskriptivních termínů ve slovníku, tak druhý zmíněný pojem jasně dominuje, avšak konstatovat, že pseudodeskriptivním termínům jsme se vyhnuli, by byla lež.

Pro úplnost, existují i termíny, kde slovní definice/ vymezení významu jsou spíše na škodu. Z toho důvodu jsme použili například u hesla pevnost v podélném a příčném směru u karabiny grafickou pomůcku, která se opravdu na karabině nachází a která je výstižnější nežli definice.

7.2 Tvorba hesel

Heslová slova v terminografických projektech jsou nejčastěji substantiva nebo víceslovná pojmenování se substantivem jako nejvýše řídicím členem. Adjektiva a verba jsou v naprosté menšině. Jelikož v terminologickém slovníku není zvykem uvádět odvozeniny, nebývají adjektiva odvozená od substantiv popisována. Existuje řada terminologií, které o verbech jako o termínech neuvažují. Důvody explicitně nevysvětlují. Zařazování adverbii mezi termíny je zcela výjimečné (např. česká tělovýchovná terminologie). (Čermák, Blatná, 1995, s. 147).

7.2.1 Zdroje hesel

Hlavním avšak nikoli jediným zdrojem hesel byla analýza odborných a popularizačních publikací z daných disciplín, tedy dosud vydaných slovníků, mluvníc, studií, časopisů, monografií významných horolezců, horolezeckých a lezeckých průvodců a důvěryhodných webových stránek k získání pokud možno co největšího množství slovní zásoby. Sekundárním zdrojem byla konfrontace odborné slovní zásoby mluvené i psané s její formou hovorovou. Zde jsme vycházeli především z vlastní praxe a konzultace s odborníky na Fakultě tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy.

7.2.2 Výklad významu/ definice hesel

V terminografickém projektu je výklad/ význam hesel pokládán logicky za nejzávažnější informaci, která je poskytována. Slovům význam i výklad dáváme zcela záměrně stejnou vážnost, protože se v našem slovníku uplatňují obě dvě. Definice se používá v případě deskriptivních terminologií a výklad významu v případě pseudodeskriptivních terminologií. (Čermák, Blatná, 1995)

Při nalézání nejvýstižnějšího významu a definice hesel nám posloužily odborné publikace (Appelt, Horáková, Novotný, 1989; Baláš, 2003; Boušková, 2009; Dieška, Širl, 1989; Frank, Kublák, 2007; Friedrich, Glaser, Heinicke, Heinicke, F., Holmel, Seifert, 2001; Machek, 2010; Perič, Dovalil, 2010; Procházka, 1990; Rejzek, 2001; Synková, 2006; Šajnoha, 1990; Vomáčko, 1997), popularizační publikace (Baláš, Strejcová, Vomáčko, 2008; Ballu, 1997; Bonington, Salkedová, 1995; Boščíková, 2004; Creasey, 2003; Hasse, 2000; Neumann, Vomáčko, Vomáčková, 1999; Šilhán, 2001; Vomáčko, Boščíková, 2003; Winter, 2007), webové stránky (<http://johngill.net/>), časopisy (Montana) a v neposlední řadě konzultace s odbornými pedagogy na Fakultě tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy a vlastní zkušenosti. Pro mnoho hesel ve slovníku dosud neexistuje žádný český ekvivalent, jedná se především o anglická ale i německá slova, jsou tedy uvedena v cizím znění se snahou o co nejvýstižnější popis.

Pokud má heslo dva a více významů/ definic, jsou očíslovány dle frekvence.

7.2.3 Výběr hesel

Hesla byla vybírána na základě kritéria frekvence v odborných a popularizačních textech. Byla však zařazena i hesla, která se v textech neobjevují vůbec a přežívají pouze v mluveném jazyce, ať už z jakéhokoli důvodu. Samozřejmě je otázka jejich životnosti a platnosti do budoucna, ale naší snahou bylo zachytit současný stav slovní zásoby. Už jazykovědec a obrozenec Josef Jungmann si byl vědom u svého Slovníku česko-německého v 19. století, že již při prvním vydání slovníku je slovník zastaralý. Obsahem našeho slovníku jsou také přejímky, které se používají čtyřmi různými způsoby. Ve svém originálním tvaru s původní či českou výslovností, nebo jsou již upravené do české podoby, ale čtou se stále jako v originále, anebo už plně splynuly a zapadly do českého jazyka, tedy se počestěle čtou i píšou. Mezi hesly jsou také zkratky, které jsou typické pro víceslovná pojmenování, slangové výrazy i vulgarismy. Do hesel nebyly zcela záměrně zařazeny známé osobnosti spojované s horolezectvím a lezením ani geografické názvy. Slovník by se pak rozšířil do mnohem větších rozměrů a to nebyl náš cíl.

7.2.4 Gramatické informace u hesel

Informace u jednotlivých hesel vycházejí z daného pojetí slovníku. *Terminologické slovníky shrnují a pomocí definic vykládají terminologii určitého oboru.* (Grepl, Karlík, 1995, s. 106) Ve většině terminologických slovníků se gramatické informace vyskytují jen výjimečně. Avšak naším cílem je vytvořit poněkud odbornější terminologický slovník především z hlediska jazykovědného a tudíž základní gramatické informace jsou u slov zaznamenány, a to kurzívou. Záměrně porušujeme pravidlo, že u terminologických slovníků by měly být gramatické informace uváděny jen v případě výjimečných gramatických jevů. Předpokládáme, že hlavním čtenářstvem budou pochopitelně odborné kruhy ale samozřejmě i česká širší veřejnost.

Heslo je ve slovníku uvedeno obvykle v singuláru. Vyskytuje-li se však v mluveném jazyce častěji ve formě plurálu, je poté množné číslo uvedeno za prvním jednotným číslem či je uveden pouze plurál. Problém u maskulinních slov jako horolezec, lezec, bouldrista, druholezec a skalkař atd. jsme vyřešili pro rodovou vyrovnanost přidáním ženského protějšku horolezkyně, lezkyně, bouldristka, druholezkyně a skalkařka. Dále se u hesla, až na zkratková slova, vždy vyskytuje

příslušnost rodová, tedy zdali heslo patří pod maskulina, feminina nebo neutra. Není-li slovo substantivem, najde čtenář označení pro přídavná jména nebo slovesa. U některých hesel se objevuje informace o sociální nespisovnosti a zabarvené vrstvě slovní zásoby, tedy slangu a vulgarismu. Zde je nutné opět konstatovat, že naprostá většina terminologických slovníků spisovnost a nespisovnost nerozlišuje, tedy vůbec nepoužívá k popisu slang atd. Ale my jsme toto značení použili pro vylepšení jazykovědné stránky slovníku. Jako předposlední informaci se má čtenář možnost seznámit se skutečností, z kterého jazyka se heslo dostalo do české slovní zásoby v oblasti horolezectví a sportovního lezení. Jako poslední čtenář může objevit etymologii.

7.2.5 Uspořádání hesel

Hesla jsou ve slovníku řazena abecedně. Pokud je heslo složeno z více slov, je zařazeno podle slova prvního, čili se řadí podle svého základního slovosledu. Inverznímu řazení jsme se snažili vyhnout. Podle tohoto řazení je totiž termín zařazován do slovníků podle řídicího slova a to nám přišlo poněkud matoucí. Dále se ve slovníku vyskytují pojmy jako například druh chytu, karabina, jištění, lezení, klasifikační stupnice a další. U nich jsme usoudili, že by bylo nejlepší, kdyby pod sebe sdružovaly pojmy k nim se pojící.

7.3 Slovo tvorba

Slovo tvorbu chápeme jako jeden ze způsobů tvoření slov a rozhojňování slovní zásoby o nová pojmenování vedle dalších způsobů jako přejímání z cizích jazyků, přenášení významu slova a tvoření víceslovných pojmenování.

V lezecké terminologii se setkáme se všemi druhy tvoření slov, tedy odvozováním, skládáním i zkracováním.

První zmíněný druh je nejčastější způsob tvoření slov v českém jazyce, konkrétně je pak nejčastější příponové odvozování. Derivací neboli odvozováním se rozumí tvoření slov s novým významem pomocí předpon, přípon a koncovek. Výsledkem jsou slova odvozená, deriváty. Pro plné pochopení uvádíme příklady. Odvozování rozlišujeme ve formě příponové např. skála → skalkař nebo lezení →

lezečka, ve formě předponové např. vrchol → předvrchol nebo výstup → prvovýstup, i ve formě koncovkové např. trn → trní. Odvozování se také dělí podle konkrétních slovních druhů. Derivovat můžeme substantiva, adjektiva, verba a příslovce. U substantiv by se jednalo například o slova lezení → lezec, u adjektiv např. lezení → lezecký, u sloves např. lezení → přelézat a u příslovcí lze v našem případě použít např. lezecký → lezecky. (Grepl, Karlík, 1995)

Kompozice neboli skládání chápeme jako tvoření slova ze dvou, někdy i více slov či slovotvorných základů. V českém jazyce je ve srovnání s odvozováním méně časté. Skládáním vznikají slova složená neboli kompozita. Složená slova se dělí na vlastní složeniny a složeniny nevlastní (spřežky). Zástupcem prvního zmíněného je např. hora a lezec → horolezec, boulder a matrace → bouldrmatka. Druhé zmíněné dělení se vyskytuje v menší míře, ale nelze jej opomenout. V našem slovníku se však nevyskytuje, takže použijeme jen ilustrativní příklad, např. schopný obrany → obranyschopný. V současném českém jazyce vznikají také složeniny cizí, v nichž je vždy jedna část cizího původu. Říká se jim složeniny hybridní. V lezecké terminologii by se jednalo například o složeninu ultralehký.

Jako třetí a poslední způsob tvoření nových pojmenování se tvoří ze zkrácených částí základových slov. Věcný význam slov se samozřejmě při zkracování nemění. Abreviací neboli zkracováním vznikají slova zkratková nebo zkratky. Zkratek je v lezecké terminologii mnoho, např. Český horolezecký svaz → ČHS nebo vysokohorská turistika → VHT. Zkratková slova se bohužel v našem slovníku také nevyskytují, a proto přidáváme jen ilustrativní příklad pro úplnost, Česká dopravní kancelář → Čedok.

7.4 Morfologie

Na úplný úvod k morfologii je potřeba říct, že je částí gramatiky a pojednává o slovních druzích z hlediska jejich formy. Formou slova rozumíme veškeré jeho podoby, kterých se používá ve větách při komunikaci a psaném textu. Tyto formy se obecně skládají z tvarotvorného základu, jenž je společný pro všechny tvary daného slova a z morfu, například lan – a. Za morfu se považuje nejmenší útvar realizovaný v textu, má ustálenou formu i význam. Morfy, které slouží k vyjadřování jednoho druhu významu, nazýváme morfémy. Morfémy jsou nejmenší a dále nedělitelné části slova, u kterých

můžeme předpovídat nějaký význam. Mezi základní typy patří kořen, přípona, předpona a koncovka. (Grepl, Karlík, 1995)

Ze slovních druhů jsou v našem slovníku obsazena především substantiva, dále v menší míře adjektiva a verba.

Substantiva jakožto stěžejní slovní druh v našem slovníku jsou vyjadřována v singuláru. Objevují se jména látková (sníh), hromadná (kamení) a pomnožná (boty – „pár bot“). Gramatický rod je samozřejmě zastoupen triádou maskulina, feminina a neutra. Genderovou vyváženost jsme pojali u slov, která mají i ženský protějšek, jako druhý způsob vyjádření daného slova (lezec/ lezkyně, skalkař/ skalkařka atd.). Co se týče pádu, tak je substantivum vždy v prvním pádě.

Adjektiva jsou ve slovníku pojata primárně ve funkci atributu (hrudní úvazek) a se substantivem se shodují v rodě, čísle a pádě. Obsahem jsou adjektiva kvalifikační, které vyjadřují pouze vlastnosti substancí (malý, vysoký, starý), a relační, která dominují, vyjadřující kromě vlastnosti substancí i vztah k další substanci nebo ději (lanová délka, komínová technika).

Verba jsou nejčastěji ve tvaru infinitivu, avšak vyskytují se i ve formě imperativu pro větší autentičnost. Často jsou také spojována se substantivy (lézt na rybičku, hodit záda, lézt očima) i s adverbii (lézt silově). Ojedinele se vyskytují v první osobě přítomného času (teču, zraju).

7.5 Lexikologie

Slovní zásoba každého jazyka představuje subsystém, jehož jednotkami jsou slova a ustálená slovní spojení. Spektrum těchto jednotek je samozřejmě ve srovnání s ostatními jazykovými rovinami rozsáhlejší z důvodu bezprostředně reflektované bohaté členitosti mimojazykové skutečnosti. Rovina lexikální je propojena s jazykovými podsystémy, tedy z jednotek rovin nižších. Jejich prostřednictvím jsou zvukově, slovtvorně a tvaroslovně utvářena. Současně se však podílejí na vzniku jednotek rovin vyšších, neboli slovních spojení, vět či textů. Lexikologii chápeme tedy jako lingvistickou disciplínu, která se zabývá studiem lexikální roviny. (Grepl, Karlík, 1995)

Jako základní jednotku lexikální roviny rozumíme slovo. Ve stručnosti lze slovo definovat jako ustálenou jednotku jazyka, která je tvořena řadou fonémů ve větě

přemístitelnou (výjimečně fonémem jediným) a nese lexikální a/ nebo gramatický (případně též pragmatický) význam. (Grepel, Karlík, 1995, s. 67) Pro slovo jsou charakteristické tyto znaky: formálně významová jednotka, fonetická a fonologická utvářenost, grafická podoba, významová stránka, přemístitelnost, nahraditelnost a ustálenost.

7.5.1 Etymologie slova

Etymologie je věda zabývající se původem a vývojem slov. V našem terminologickém slovníku jsme se pokoušeli nalézt původ slova především u substantiv. Sloužili nám k tomu dva etymologické slovníky, a to Český etymologický slovník Jiřího Rejzky a Etymologický slovník jazyka českého od Václava Machka.

7.5.2 Motivovanost slova, univerbizace, frazémy

Slovo je jazykovým znakem. Mezi jeho formou a obsahem lidského vědomí, ke kterému se svým obsahem vztahuje, neexistuje ve většině případů žádná přímá souvislost. Vezmeme-li například slovo lano, které je utvořeno z hlásek l – a – n – o, tak jejich posloupnost není nijak vnitřně podmíněna předmětem, který označuje. Vztah mezi nimi vzniká jen na základě konvence. Pro uživatele daného jazyka je však tato konvence závazná. Hovoříme o takzvané arbitrarnosti neboli libovolnosti slovní formy vzhledem k pojmenované realitě. Důkazem je skutečnost, že stejný předmět nebo jev bývá v různých jazycích označován různě, srovnání česky – lano/ anglicky – rope.

Zaměříme-li se na motivovanost slova, můžeme ji rozdělit na přímou, relativní a zatemněnou. Přímá motivovanost se v našem slovníku nevyskytuje. Jedná se o slova jako prásk, bimbam nebo kikirikí, která napodobují reálné zvuky. Často jde tedy o citoslovce. Motivovanost relativní se již vyskytuje o mnoho častěji a dělí se dále na motivovanost slovotvornou a sémantickou. Jedná se o slova, jejichž forma sice není ovlivněna pojmenovávanou realitou, avšak je motivačně spojena s jinými jednotkami daného lexikálního systému. Příkladem slovotvorné motivovanosti by bylo slovo lezec. Na základě formální stránky lze vyvodit jeho příbuznost se slovem lézt. Sémantická motivovanost je přenesené pojmenování například osma ve významu jistící pomůcka. Zatemňování motivovanosti je častým jevem a lze jej odhalit pouze etymologickým zkoumáním. Stává se, že v důsledku zastřené skutečné motivovanosti bývá někdy slovo

mylně vztaženo k jiné formálně i významově blízké jednotce, s níž však není vůbec spjato. Samozřejmě existují i slova ničím nemotivovaná jako nos nebo voda.

7.5.3 Synonymie

Synonymii chápeme jako vztah mezi jednotkami jazyka, které mají ekvivalentní význam. Odlišují se však svoji normou. Synonymie je jednou ze základních vlastností jazyka, a tou je schopnost vyjádřit obdobný obsah formálně různým způsobem. Synonymii můžeme do češtiny přeložit jako stejnoznačný nebo souznačný. Existuje několik druhů synonymie. Pro nás nejsou však všechna dělení produktivní, a proto se zaměříme jen pro nás funkční typologii. Mezi částečnou synonymii, která je charakteristická jednotkami od sebe se lišícími ve sféře věcného významu, patří synonyma ideografická a pragmatická. Spadají pod ně entity jako nakloněná část lezecké cesty – převislá část lezecké cesty nebo mít strach z lezení jako prvolezec – mít hrůzu z lezení jako prvolezec. Vedle částečné synonymie rozeznáváme synonymii pragmatickou. Zde se lexikální jednotky neliší pouze různou úrovní věcného významu, ale také zobecněnými pragmatickými rysy. Do této kategorie by patřila synonyma emocionální a stylistická. Například spát ve stanu – hajat ve stanu, nováček na expedici – zelenáč na expedici, nehoda při lezení – malér při lezení.

Poslední informace k synonymii se bude týkat synonymických řad. Jádrovým synonymem takové řady nebo skupiny bývá dominanta, která označuje skutečnost, ke které se vztahují i ostatní jednotky. Často se o horolezcích říká, že jsou odvážní – stateční – hrdinní – neohrožení – zmužilí – nebojácní – mužní – nezastrašitelní – srdnatí. V této řadě se však nachází dominanty dvě, odvážný a statečný. Těmto typům synonym se také někdy říká úplná.

Je důležité však také brát na zřetel názor, že synonymie v terminologii je zcela rozdílná než synonymie v běžné slovní zásobě. *Za synonymní jsou považovány v terminologii jen ty termíny, jejichž vymezení významu jsou totožná.* (Čermák, Blatná, 1995, s. 149) Synonymie je tedy podle tohoto názoru v terminologii spíše vzácná právě z důvodu úsilí vědců o co možná největší přesnost a jednoznačnost vyjadřování.

7.5.4 Změny slovní zásoby

Slovní zásoba češtiny se neustále proměňuje a bude proměňovat. Tento vývoj je ovlivňován několika faktory. Patří mezi ně faktory mimojazykové, psychické a jazykové.

První zmíněný probíhá v důsledku historických změn ve společnosti nebo v přírodě. Z jazyka se vytrácí pojmenování entit zanikajících, avšak zároveň se vytvářejí pojmenování skutečností nových. Druhý faktor souvisí s rozvojem lidského poznání. Vede k obohacování slovní zásoby o pojmenování nově se konstituujících neotřelých pojmů, které nahradí právě ty příliš zevšednělé. A poslední třetí faktor se týká vývoje lexikálních jednotek po stránce významové i formální, který je ovlivňován jejich postavením v jazykovém systému. Téměř vždy se na změně slovní zásoby podílí nejméně dva zmíněné faktory, prolínají se.

Slovní zásoba se může měnit několika způsoby. Tvořením nových slov viz slovo tvorba výše, významovými změnami existujících slov – metafora (zebra – přechod pro chodce), metonymie (číst Čapka), synekdocha (angrešt jako rostlina i plod), vznikem ustálených slovních spojení (hlava otevřená, doba ledová), přejímáním cizích slov (doktor) a zánikem slov (drahný čas). (Grepel, Karlík, 1995)

7.5.5 Slang, neologismy, expresivnost

První pojem výše uvedený je silně spjatý se sociálním prostředím, v našem případě konkrétně s oblastí horolezectví a sportovního lezení. Slang můžeme charakterizovat jako soubor termínů a frází, které užívá určitá skupina lidí se stejným zájmem. Mezi typické rysy slangové slovní zásoby patří velká synonymičnost, expresivnost, uplatnění jazykové hry, metaforičnost atd.

S uplatněním jazykové hry silně souvisí pojem neologismus. Jedná se o relativně nová slova, která ale doposud pevně nezakotvila v povědomí všech mluvčích nebo jsou jako nová mluvčími pocíťována. Postupem času tuto svoji prvotní vlastnost ztrácejí a díky stále se zvětšující frekvenci se stávají platnou součástí lexikálního systému. Samozřejmě tento proces může být různě dlouhý.

Expresivnost je příznačná především pro vypjaté chvíle. Od neutrálního slova se slovo expresivní odlišuje ve skutečnosti, že vedle pojmenovaného významu obsahuje i

pragmatickou významovou složku, která vyjadřuje citový a volní vztah mluvčího k sdělované zkušenosti. (Grepel, Karlík, 1995) Expresivita je trojího druhu. Slovo má trvale expresivní charakter i bez kontextu, jeho expresivita poté často souvisí se slovotvornou nebo hláskovou podobou, například karabinka. Dalším typem je situace, kdy slovo je expresivní pouze v lexikalizovaném významu, například lezeš jako slon (ve významu velmi neobratně a nešikovně). Posledním typem vzniká expresivita slova aktuálně jako následek jeho zařazení do stylově, citově nebo jinak odlišného kontextu (ani dvě karáble nestačily).

8 VÝSLEDKY A DISKUSE

Náš slovník obsahuje přibližně tisíc lexikálních jednotek, v drtivé většině substantiva, méně poté verba. I přes skutečnost, že mnohé terminologické slovníky s dalšími autosémantickými slovy příliš nepočítají, zařadili jsme pro úplnost do našeho slovníku i adjektiva.

Hesla obsahují kolem sta přejímek z cizích jazyků převážně z angličtiny (anglicismy), němčiny (germanismy) a francouzštiny (galicismy), ale i samozřejmě z dalších jazyků. Podobnou situaci můžeme shledat, podíváme-li se na další oblasti jako jazyk vědy, jazyk managementu či jazyk techniky. Obecně pak můžeme konstatovat, že počešťování anglicismů je velké téma, které má doposud své zastánce i zaryté odpůrce. (Daneš a kol., 1997)

V lezecké terminologii se setkáme se všemi druhy tvoření slov, tedy odvozováním (vrchol → předvrchol, výstup → prvovýstup, lezení → lezec, lezení → lezecký, lezení → přelézat, lezecký → lezecky), skládáním (hora a lezec → horolezec, kladivo a cepín → kladivocepín, kladka a stroj → kladkostroj, led a lezení → ledolezení, led a pád → ledopád) i zkracováním (Český horolezecký svaz → ČHS, vysokohorská turistika → VHT, Český pohár → ČP, Česká asociace horských vůdců ČAHV). Nejčastěji se však slova v horolezectví a sportovním lezení tvoří odvozováním, konkrétně pak nejvíce příponovým odvozováním (skála → skalkař, lezení → lezečka, boulder → bouldrista, písek → pískařství, písek → pískař).

Slova z oblasti horolezectví a sportovního lezení jsou převážně z hlediska etymologie anglického, francouzského, německého, latinského ale i například praslovanského původu. V menší míře je poté zastoupen původ slov z polštiny, italštiny, slovinštiny, slovenštiny, rumunštiny, laponštiny, nizozemštiny, perštiny, ruštiny a řečtiny.

Slovní zásoba se v naší oblasti může měnit několika způsoby. Tvořením nových slov viz slovotvorba výše, významovými změnami existujících slov – metafora (jehla – tvar skály), metonymie (Mont Blanc pohřbila tři horolezce), synekdocha, vznikem ustálených slovních spojení (hlava otevřená, doba ledová), přejímáním cizích slov (deadman – desková kotva) a zánikem slov (konopné lano). (Grepl, Karlík, 1995)

Dominantní tendencí ve slovní zásobě v horolezectví a sportovním lezení obecně je nárůst množství přejatých slov, zejména z angličtiny (bouldering, Big Wall,

Copperhead), ale i francouzštiny (bidon, azimut, karabina) nebo němčiny (blizard, borhák, kramle). Nikoli zanedbatelným je také tendence rozšiřovat slovní zásobu z domácích zdrojů (autíčka, áčko, jednička).

Pro lezeckou terminologii je příznačný slang. Například sedací úvazek → sedák, prsní úvazek → prsák, lezecké boty → lezečky, volný chyt → lokra, expres set → expreska, Fiechtlova skoba → fichtle/fichtlovka, magnezium → maglajz. Tato oblast je bohatá. Typické jsou také časté neologismy, které souvisejí s rapidním vývojem dané oblasti. Některé se však v jazyce neuchytí a zanikají, například slovenské liepanie pro bouldering. Do slovníku jsme zařadili i hesla značně expresivní jako například ochcávat. Vynechání této vrstvy jazyka by z našeho hlediska svědčilo o neúplnosti slovníku.

Český terminologický slovník z oblasti horolezectví a sportovního lezení jsme napsali především s cílem upřesnit danou terminologii, která je v mnoha případech dosti roztržštěná. Naší snahou je, aby hesla jako například horolezectví a lezení, což jsou pojmy pro naši oblast zcela zásadní, byla odlišována i v jiných českých slovnících, zatím tomu tak není. Avšak právě tento náš terminologický slovník by tomu měl ve velké míře napomoci. Jsme si vědomi, že zkoumaná oblast je oblastí velmi specifickou, avšak její základní pojmy by přeci jenom ve výkladových či encyklopedických českých slovnících měly být odlišeny. Nedobré terminologické zpracování našeho tématu táhnoucí se od přelomu 19. a 20. století se bohužel odrazilo do nynějších slovníků.

Je vlastně zcela paradoxní, že mohly vzniknout slovníky výkladové, překladové či terminologické, týkající se horolezectví a lezení v jazycích jako je angličtina, němčina nebo francouzština, aniž by byl před tím jako první napsán slovník ryze český. Zde se postupovalo zcela špatně a obráceně od druhého konce. Logický a většinou užívaný postup vychází z předpokladu, že je popsána terminologie v národním jazyce a až poté se pracuje s jazyky cizími jako jistá nadstavba. Až na základě ukotvené české odborné terminologie lze pracovat s dalšími jazyky. (Čermák, Blatná, 1995) Nejen tato skutečnost nám naši práci dosti stěžovala, protože výklad hesel v již vydaných slovnících nebyl vždy v souladu. Sami autoři jako Baláš (2003) nebo Boušková (2009)

na tento fakt upozorňují a podotýkají, že mnohdy dosti improvizovali při tvorbě hesel ve svých francouzsko-českých či anglicko-českých slovnících. To vše má za následek, že tu sice je jakási odborná literatura, avšak někdy sama si odporující, právě

z příčiny neustálené české terminologie dané oblasti, která již měla být dávno ukotvená. Tento slovník by měl napomoci vylepšit tuto nelichotivou situaci a umožnit základním heslům proniknout do povědomí českých lexikografů, terminografů, posléze veřejnosti.

Při vlastní realizaci terminologického slovníku jsme se potýkali s několika potížemi. První úskalí spočívalo v přesném vymezení terminologické oblasti. Jelikož stěžejní dvě zkoumané oblasti, horolezectví a sportovní lezení, není izolovanou entitou a souvisí s mnoha dalšími odvětvími nejen sportovními, museli jsme zařadit do našeho slovníku i hesla související s naší problematikou jen okrajově, ale jejich vynechání by znamenalo neplnohodnotnost našeho slovníku. Nezařadili jsme však do obsahu slovníku jména hor, velehor, pohoří, lezců, horolezců, významných cest, významných lezeckých oblastí atd., protože by se poté jednalo spíše o slovník encyklopedický a protože by na tento cíl nestačil profil této práce. Avšak mohl by to být cíl jiného badatele, který by poté mohl svoji a naši část spojit a vydat velký horolezecký český slovník, kde by se mohl zabývat hesly jako Hans Fiechtl, Hans Dülfer, Jindřich Hudeček, Bernd Arnold, Chris Sharma, Adam Ondra nebo Teplicko-adršpašské skály, Prachovské skály, Jura atd.

Další problém spočíval ve výběru slovní zásoby. Rozhodli jsme se pro téměř veškeré lexikum. Ve slovníku tedy najdeme hesla ze spisovné, obecné či hovorové češtiny ale i z oblasti slangu a vulgarismů. Zřejmě se najdou odborníci, kteří s tímto naším rozhodnutím nebudou souhlasit, avšak naším cílem bylo popsat pokud možno co nejširší oblast slovní zásoby v daných oblastech.

Hesla z oblasti horolezectví a sportovního lezení jsou převážně anglického, francouzského, německého, latinského ale i například praslovanského původu. V menší míře je poté zastoupen původ slov z polštiny, italštiny, slovinštiny, slovenštiny, rumunštiny, laponštiny, nizozemštiny, perštiny, ruštiny a řečtiny. Důležité je podotknout, že v etymologii je vždy přítomna špetka subjektivismu. Proto jsme se pokoušeli vybrat dva uznávané etymologické slovníky a ještě mezi nimi komparovat pro co možná nejlepší a nejdůvěryhodnější informace.

Ve zkoumané terminologii se hojně objevují ustálené kombinace alespoň dvou slovních forem, která má celistvý význam, například hodit záda, hodit držku, dobrat natvrdo atd. Tyto kombinace nazýváme frazémy.

Je pravdou, že česká odborná terminologie musí přejímat s cizích jazyků, a to především z angličtiny, protože nemá ekvivalenty pro hesla jako například on sight

nebo top rope. Marně hledáme i jiná pojmenování v našem rodném jazyce pro moderní materiály jako maillon nebo antibotte.

U lezecké terminologie, jakožto zástupce jisté profesní mluvy a slangu, jsme často svědky jevu univerbizace pro zrychlení a jednoduchost komunikace mezi lezci. Jedná se o nahrazení víceslovné lexikální jednotky jednoslovnou, například sedací úvazek → sedák, lezecká bota → lezečka, pojišťovací uzel → pojišťovák. Opakem univerbizace je multiverbizace, která se vyskytuje v této sféře opravdu mizivě.

9 ZÁVĚR

V naší práci jsme zpracovali český horolezecký terminologický slovník z oblasti horolezectví a sportovního lezení. Jeho obsahem je přibližně tisíc lexikálních jednotek, u kterých jsme uvedli základní terminologickou a gramatickou charakteristiku. Ve slovníku jsou zahrnuty i další oblasti s horolezectvím a sportovním lezením související jako anatomie, fyziologie, lékařství, geografie, meteorologie, geologie, kartografie, geomorfologie nebo glaciologie. Jedná se o první práci tohoto druhu zaměřenou ryze na český jazyk, od které si slibujeme především odborné uspořádání pojmů s cílem zavedení jakési normy pro jejich užívání s cílem lepší informovanosti lezců, odborníků ale i širší lezecké veřejnosti.

Tvorba nových slov v naší zkoumané oblasti plně souzní s teorií z českých mluvnic. Nejčastěji se tedy terminologie v horolezectví a sportovním lezení tvoří odvozováním, skládáním a zkracováním, konkrétně pak nejvíce příponovým odvozováním. Jelikož ale naše země není hlavním centrem tohoto sportu a nová slovní zásoba či terminologie se tvoří především v cizojazyčných zemích, tak je pochopitelné, že náš slovník obsahuje přibližně sto přejímek z angličtiny (anglicismy), němčiny (germanismy) a francouzštiny (galicismy), pro některé z nich již český ekvivalent existuje, u některých nikoliv.

Považujeme za závažný problém, že nebyl český terminologický slovník z horolezectví a sportovního lezení vytvořen dříve a že mohly vzniknout dříve cizojazyčné slovníky z této oblasti, které měly právě na první zmíněný navazovat.

Jsme si vědomi skutečnosti, že žádný slovník nemůže být plně platný a bezchybný. To samozřejmě platí i pro naši práci. Každý může náš slovník komentovat se slovy, že jsme něco vynechali nebo že nám zde něco chybí. Každopádně, budeme rádi za jakékoliv připomínky a návrhy, které povedou ke zlepšení stávajících projektů.

10 LITERATURA

1. APPELT, K., HORÁKOVÁ, D., NOVOTNÝ, L. *Názvosloví pro cvičitele*. Praha: Olympia, 1989.
2. BALÁŠ, J. *Terminologický francouzsko–český překladový slovník z oblasti horolezectví, sportovního lezení a aktivit spojených s pobytem v horách*. Praha, 2003. Vedoucí práce Jan Neuman.
3. BALÁŠ, J., STREJCOVÁ, B., VOMÁČKO, L. *Lezeme a šplháme*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2272-6.
4. BALLU, Y. *Horolezci*. Praha: Brána, 1997. ISBN 80-85946-75-0.
5. BONINGTON, CH., SALKELDOVÁ, A. *Slavné výstupy: kronika světového horolezectví*. Vsetín: Trango, 1995, ISBN 80-901977-0-1.
6. BOŠTIKOVÁ, S. *Vysokohorská turistika: vybavení, znalosti a dovednosti, bezpečnost, tipy na túry*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0696-2.
7. BOUŠKOVÁ, D. *English climbing terminology*. Brno, 2009. Vedoucí práce Radek Vogel.
8. BUKOVÝ, V. *Rusko–český slovník tělovýchovných a sportovních výrazů*. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1958.
9. CREASEY, M. *Horolezectví*. Dobřejiovice: ReboProductions, 2003. ISBN 80-7234-148-0.
10. ČERMÁK, F., BLATNÁ, R. *Manuál lexikografie*. Praha: H & H, 1995.
11. ČERNÍK, A., SEKYRA, J. *Zeměpis velehor: velehorská příroda, hory a člověk, velehory světa*. Praha: Academia, 1969.
12. ČERVENÁ, V. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-1080-3.
13. DANEŠ, F a kol. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997.
14. DIEŠKA, I., ŠIRL, V. *Horolezectví zblízka*. Praha: Olympia, 1989.
15. FRANK, T., KUBLÁK, T. *Horolezecká abeceda*. Praha: Epoque, 2007. ISBN 978-80-87027-35-6.
16. FRIEDRICH, J., GLASER, CH., HEINICKE, D., HEINICKE, F., HOMEL, D.,
17. SEIFERT, F. *Kletterführer Sächsische Schweiz*. Dresden: Berg & NaturVerlag Peter Rölke, 2001. ISBN 3-934514-03-0.

18. GABOVIČOVÁ, H. *Anglicko-český a česko-anglický slovník pro gymnastické sporty*. Praha: 1999. Vedoucí práce Naděžda Vlasáková.
19. GILL, J. John Gill's Website [online]. Poslední revize 17. 11. 2012 [cit. 2014-19-12]. Dostupné z: <http://johngill.net/>
20. GREPL, M., KARLÍK, P. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-134-4.
21. HASSE, D. *Wiege des Freikletterns*. München: Bergverlag Rother, 2000. ISBN 3-7633-8103-1.
22. HAVRÁNEK, B. a kol. *Slovník spisovného jazyka českého*. Praha: Academia, 1989.
23. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005.
24. HEŘMAN, K. *Německo-český slovník pro horolezce a vysokohorské turisty*. Nakladatelství Fraus: Plzeň, 1997.
25. HILGERTNER, K. *Francouzsko-český slovník tělocvičný a sportovní*. Praha: Státní nakladatelství, 1910.
26. HLAVSA, Z., HRUŠKOVÁ, Z., HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, J. *Pravidla českého pravopisu*. S Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, 2005. Dotisky 2006, 2007, 2008, 2009, 2010. Praha: Academia, 2010. ISBN 80-200-1327-x.
27. *Montana: horolezectví, paragliding, divoká voda, mountain bike*. Brno: Růžička, 1990-2014. ISSN 1212-7957.
28. JUNGSMANN, J. *Slovník česko-německý*. Praha: Academia, 1990.
29. KOUDELKOVÁ, A. *Slovník odborných výrazů – atletika: česko-anglický, anglicko-český*. Praha: Karolinum, 2004.
30. MACHALOVÁ, M., VYSLOUŽILOVÁ, E. *Česko-ruský slovník sportovní terminologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013.
31. MACHEK, V. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Lidové noviny, 2010.
32. MENDÍK, J. *Tělocvičný slovník česko-anglický*. USA: spol. cvič. N. J. S., 1896.
33. NEUMANN, J., VOMÁČKO, L., VOMÁČKOVÁ, S. *Překážkové dráhy, lezecké stěny a výchova prožitkem*. Praha: Portál, 1999.
34. PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 2001.

35. PERIČ, T., DOVALIL, J. *Sportovní trénink*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2118-7.
36. POKORNÁ, E., KANDRÁČ, R. *Anglicko-český, německo-český, česko-německo-anglický slovník sportovního tréninku*. Praha: Grada, 2011.
37. PROCHÁZKA, V. *Horolezectví*. Praha: Olympia. ISBN 80-7033-037-6.
38. REGAL, K. *Tělocvičný slovník francouzsko-český*. Praha: Pražská tělocvičná jednota, 1892.
39. REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001.
40. *Tělocvičný česko-ruský slovník*. Praha: Sokol Pražský, 1910.
41. SYNKOVÁ, L. *Bouldering*. Brno: 2006. Diplomová práce na Fakultě sportovních studií, Masarykova univerzita. Vedoucí práce Jan Ondráček.
42. ŠAJNOHA, M. *Horolezectvo*. Bratislava: Šport, 1990.
43. ŠILHÁN, F. *Cesta do hor*. Brno: Montana, 2001.
44. *Tělocvičný česko-ruský slovník*. Praha: Sokol pražský, 1910.
45. THOMPSON, S. *Unjustifiable risk? The Story of British Climbing*. Milnthorpe: Cicerone Press, 2010. ISBN 978-1-85284-627-5.
46. VOMÁČKO, L., BOŠTIKOVÁ, S. *Lezení na umělých stěnách*. Praha: Grada Publishing, 2003. ISBN 80-247-0406-4.
47. VÁŠA, P., TRÁVNÍČEK, F. *Slovník jazyka českého*. Praha: Borový, 1941.
48. VOMÁČKO, L. *Současný stav sportovního lezení a jeho trénink*. Praha: FTVS UK, 1997. Vedoucí práce Jan Neumann.
49. VOMÁČKO, L., VOMÁČKOVÁ, S. Sportovní lezení a jeho místo v horolezeckých disciplínách. In. TILINGER, P., RYCHTECKÝ, A., PERIČ, T., (ed.). *Sport v České republice na začátku nového tisíciletí: sborník příspěvků národní konference - Praha 1. - 4. února 2001*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 2001, díl 1., s. 216-222.
50. WINTER, S. *Sportovní lezení*. České Budějovice: Kopp, 2007. ISBN 978-80-7232-294-7.

11 PŘÍLOHA

Český terminologický slovník z oblasti horolezectví a sportovního lezení

Zkratky:

<i>adj.</i>	adjektivum/ přídavné jméno
<i>angl.</i>	anglický
<i>apod.</i>	a podobně
<i>atd.</i>	a tak dále
<i>etym.</i>	etymologie/ původ slova
<i>f</i>	femininum/ ženský rod
<i>fran.</i>	francouzský
<i>frk.</i>	francký
<i>germ.</i>	germánský
<i>it.</i>	italský
<i>jihoněm.</i>	jihoněmecký
<i>lapon.</i>	laponský
<i>lat.</i>	latinský
<i>m</i>	maskulinum/ mužský rod
<i>n</i>	neutrum/ střední rod
<i>např.</i>	například
<i>něm.</i>	německý
<i>niz.</i>	nizozemský
<i>ozn.</i>	označení
<i>per.</i>	perský
<i>pol.</i>	polský
<i>pozdnělat.</i>	pozdnělatinský
<i>psl.</i>	praslovanský
<i>rum.</i>	rumunský
<i>rus.</i>	ruský
<i>slk.</i>	slovesnký
<i>slovin.</i>	slovinský

<i>stč.</i>	staročeský
<i>sthn.</i>	starohornoněmecký
<i>střhn.</i>	středohornoněmecký
<i>střlat.</i>	středolatinšký
<i>řec.</i>	řecký
<i>verb.</i>	verbum/ sloveso
<i>všesl.</i>	všeslovanský
<i>vulg.</i>	vulgarismus
<i>zdrob.</i>	zdrobnělina
<i>zkr.</i>	zkratka

A

A ozn. 1. obtížnost zajištěné cesty dle abecedního pořadí, lehká; *zkr. z angl. artificial* 2. označení stupnice technického lezení

abalak *m* viz Abalakův vklínělec

Abalakův vklínělec *m* podle ruského horolezce *Abalaka* typ vklíněnce, jednoduchý a zároveň koncepčně vhodný výstředníkový (excentrický) vklínělec, komerční podoba především v anglosaských zemích nazývána *TriCams*

Abalakovy hodiny *f* uměle vytvořené hodiny v ledu pro slanění/ postupové jištění; vytvoří se vyvrtáním dvou otvorů, které se vzájemně spojí pod úhlem přibližně 60°; nutnost tvrdého, homogenního ledu

ABO *zkr. z fran. abomidable* stupeň alpské stupnice, extrémně obtížné

AD *zkr. z fran. assez difficile* stupeň alpské stupnice, těžké

aku vrtačka *f* mechanický nástroj s baterií pro vrtání otvorů pro nýty, kruhy atd.

akučka *f slang* viz aku vrtačka

akutní horská nemoc *f* nedostatečné přizpůsobení organismu na nižší parciální tlak kyslíku ve vzduchu; projevuje se nechutenstvím, nespavostí, zvracením, slabostí nejistotou, malátností

Alien *m* z *angl.* výstředníkový mechanický vklínělec (*friend*) s ohebným lankem; použití do vodorovných hnízd, kde nosná část leží na skalní hraně

alpinismus *m* horolezectví

alpinista/ alpinistka *m* jedinec vykonávající alpinismus

alumatka *f* tepelně izolační podložka potažená z jedné strany hliníkovou fólií

ambulantní uzel *m* plochý uzel, uplatnění u první pomoci

ambulák (ambulant'ák) *m slang* viz ambulantní uzel

amortizátor *m* lezecká pomůcka, která umožňuje prokluz, díky kterému lze zbrzdit pád

AMS *f zkr. z angl. acute mountain sickness* viz akutní horská nemoc

animátor *m* osoba, která se stará o volnočasový program skupiny

antibota *f* podešev, který se připíná zespoda ke stoupacím železům; brání lepení sněhu na stoupací železa

apsida *f* stanová předsíň; často slouží k odkládání věcí/ materiálu, který nemusí být ve vnitřním stanu

aramid *m* pevný, žáruvzdorný syntetický materiál, aromatický polyamid např. Kevlar, vysoká pevnost v tahu, nízká elasticita, ztráta pevnosti v uzlech, tepelná odolnost

ATC *zkr. z angl. air traffic controller* obchodní název kyblíku

atmosférický tlak *m* síla, působí v daném místě atmosféry kolmo na libovolně orientovanou plochu jednotkové velikosti (1 m²), nejvyšších hodnot dosahuje při hladině moře, s rostoucí nadmořskou výškou klesá, jednotka hektopascal (hPa)

autíčka *n slang* viz rybářský uzel

automatická pojistka *f* součást zámku karabiny, brání jejímu samovolnému otevření, k otevření i zavření karabiny jsou potřeba jeden až dva pohyby

azimut *m etym. z fran. azimut* orientovaný úhel, který svírá určitý směr od severního směru, měří se ve stupních

áčko *n slang* stan ve tvaru písmene „A“, dnes už téměř nepoužívaný

B

B *zkr.* obtížnost zajištěné cesty, mírně obtížná

balanc *m* rovnováha

baletky *f* lezečky bez tkaniček

baleríny *f* lezečky bez tkaniček

balkon *m etym. z germ. langob* výčnělek skály připomínající balkón

Ball Lock *m* jednoduchá automatická pojistka mající druhou pojistku ve formě kuličky, na kterou je pro otevření třeba zatlačit

balvan *m* viz kámen

bambuláč *m slang* smyčka s uzlem pro založení postupového jištění

bandasky *f etym. od baňatý* předloktí unavená lezením; vznikají v silově vytrvalostních cestách, kdy jsou ruce dlouho výše než srdce/ hlava, krev v předloktích tedy není okysličována a vyplavuje se kyselina mléčná, předloktí téměř úplně ztvrdne

baňka/ baňky *f slang etym. od bání* předloktí unavená lezením; vznikají v silově vytrvalostních cestách, kdy jsou ruce dlouho výše než srdce/ hlava, krev v předloktích tedy není okysličována a vyplavuje se kyselina mléčná, předloktí téměř úplně ztvrdne; používá se zřídka

barometr *m* viz tlakoměr

barometrický tlak *m* viz atmosférický tlak

batoh *m etym. ze slk. batoh* vak, který se nosí na zádech pomocí ramen

bezpečnostní řemínek *m* řemínek sloužící k uchycení stoupacích želez k botě/ noze; při uvolnění stoupacích želez slouží jako zajištění proti ztrátě

bidon *m etym. z fran. Bidon* bandaska, kanistr, láhev na pití

Big Wall *m* výstup vysokou skalní stěnou (až 1500 m), často nutné nocování ve stěně

bivak *m etym. z niz. bijwacht* přenocování pod širým nebem

bivakovat *verb.* nocovat, tábořit, spát pod širým nebem

blizard *m etym. z něm./ niz. blasen* sněhová vichřice/ bouře

blokant *m etym. z fran. bloquer* mechanický prostředek sloužící zejména k výstupu po fixním laně, možné použití i při zřizování kladkostroje

bludné balvany *m* balvany držící pouze ve sněhu

bobek *m* kulatý výčnělek na žulové skále

boční jištění *n* jištění prvolezce ze sousední věže, často v kombinaci s dolním jištěním, toto jištění používali saští pískovcoví lezci k zdolání ještě nezdolané věže (viz schwebe)

bod postupového jištění *m* místo, kde je upevněna skoba/ nýt/ vklínělec/ smyčka nebo to může být i samotný skalní útvar, kam zakládáme lano rovnou; zabraňuje dlouhému pádu lezce

bodec *m etym. z všesl. bósć* spodní část cepínu, ukončená zašpičatělá rukojeť cepínu, slouží k hladkému zapíchnutí do sněhu/ ledu

bong – bong/ bong *m* tlustá skoba klínovitého tvaru (písmeno V) mající v čepeli několik otvorů v řadě za sebou k provlečení smyčky, v principu to jsou široké skoby profilu V, svůj název získaly podle zvuku při zatloukání

borhák *m etym. z něm. bohren, der Haken (vrtat, skoba)* fixní jisticí prostředek určený pro zapínání postupového jištění

boulder *m* krátká lezecká cesta na malých kamenech/skalách/ umělých stěnách většinou obsahuje pár těžkých kroků s možností bezpečného pádu

bouldrmatka *f slang* speciální dopadová matrace používaná pro bouldering

bouldering *m etym. z angl. boulder – balvan* původně lezení po kamenech; v současné době lezecká/ soutěžní i nesoutěžní disciplína, ve které se lezec snaží přelézt obtížné lezecké kroky nízko nad zemí bez jištění

bouldrasta/ boudristka *m/f* jedinec provozující bouldering

bouldrování *n* lezení na malých kamenech/ skalách/ umělých stěnách, obsahuje několik těžkých kroků s možností bezpečného pádu

bouldrovka *f slang* lezecká stěna speciálně vytvořená pro boulderování

brusná houbička *f* prostředek na zabrušování mozolů, které se po lezení tvoří na ruce

brzda *f*

karabinová brzda z několika karabin, vždy jsou dvě a více karabin stejně vedle sebe a jedna kolmo na ně tvoří brzdny účinek, lano je jimi provlečené (díky kolmé karabině je na lano vytvářeno větší tření), použití například ke spuštění raněného

brzdící deska/ destička *f* pomůcka k zachycení pádu, ke slanění a jištění, při pádu se lano zbrzdí právě díky mnohému provlečení lana dírkami, použití například u lezení zajištěných cest

plaketa *f etym. z fran. plaque* typ/ druh brzdící desky k jištění druholezce

brzdění *n* úkon, přehnutí lana přes osmu/ kyblík/ kalíšek/ reverso/ Gri – Gri, pohybem ruky se lano ohne přes jisticí pomůcku a zabrzdí se

břicho *n etym. ze stč. břuch (o)* oblý převis ve tvaru břicha

buben *m etym. z lat. bombus* viz břicho

buildering *m* lezení po objektech vytvořených lidskou činností (zdi, mosty, budovy, atd.)

buldok *m slang etym. z angl. bulldog* natloukací matice se závitem sloužící k uchycení chytů na lezecké stěně

buzola *f* přístroj sloužící k orientaci v terénu, určování světových stran a měření azimutu

C

C *ozn.* obtížnost zajištěné cesty, těžká

Camalot *m z angl.* obchodní název výstředníkového mechanického vklíněnce (friend) s ohebným lankem, použití do vodorovných i vertikálních spár

cepín *m etym. z it. zappone* horolezecké víceúčelové náčiní do hor se špičatým hrotem k zapíchnutí do sněhu/ ledu/ skály (setkáme se i názvy zbraň, pikla, motyka či motyčka), důležitý je závěsný úhel (tvar zobáku cepínu – obloukový, inverzní, trubkový)

cesta *f* lezecká linie na ledu/ skále/ umělé stěně s určitou obtížností

atletická převislá cesta po velkých chytech

jednodélková cesta o jedné délce lana, zpravidla 20 – 30 metrů

nadhodnocená cesta mající reálně nižší obtížnostní stupeň, stavitel navrhující obtížnost cesty ji přecenil

podhodnocená cesta mající reálně vyšší obtížnostní stupeň, stavitel navrhující obtížnost cesty ji ohodnotil méněcenně

vicedélková *f* cesta o více délek lan

Cinch *m* obchodní název, poloautomatická jistící pomůcka, umožňuje rychlé uvolnění lana při lezení (podobné Gri – Gri)

copperhead *m* jistící prostředek; tělo tvoří měkký kov, z něhož je vyvedeno oko z ocelového lanka; tělo se do pukliny nevkládá, ale zatlouká

cvaknout *verb. etym. z něm. zwacken* 1. zapnutí karabiny do nýtu/ borháku/ kruhu atd. nebo zapnutí lana do expresky/ karabiny

Č

ČAHV *zkr.* Česká asociace horských vůdců

čelovka *f slang* viz čelová svítilna/ baterka

ČHS *zkr.* Český horolezecký svaz

ČP *zkr.* Český pohár

čutora *f etym. z rum. ciutura* speciální plechová láhev z výzbroje pěšího vojáka, dříve používáno na expedice

D

D *ozn.* 1. obtížnost zajištěné cesty, velmi obtížná *zkr. z fran. difficile* 2. stupeň alpské stupnice, obtížné

daN *zkr.* dekanewton, v dekanewtonech se uvádí například rázová síla

daisy chain *m z angl.* odsedávací smyčka k sebejistění u technického lezení

daisyna *f slang* viz daisy chain

deadman *m* viz desková kotva

diretissima *f z ital.* přímá/ kolmá cesta na vrchol (bývá nejtěžší)

dobírat/ dobrat *verb.* dotažení lana mezi horolezcem/ lezcem a jističem

dober *verb.* žádost horolezce/ lezce o přitažení lana

dobrat natvrdo *verb.* dotažení lana mezi lezcem a jističem úplně na pevno (lano je natažené)

docházet *verb.* lezcova slova, když mu docházejí síly; v mluveném jazyce: „dochází mi“

dolina *f* velehorské údolí

dolní jištění *n* klasický způsob jištění zdola

doubek *m* varianta trubkové ledovcové skoby, avšak již překonaná; nedoporučuje se její použití, byl oblíben pro rychlost zatlučení, tvarem je doubek ztenčující se šroub se závitem zakončený okem

dračí smyčka *f* klasický uzel sloužící k navázání na lano

dračka *f* *slang* viz dračí smyčka/ dvojitá dračí smyčka

drát *m* *etym. z něm. Draht* 1. pojmenování tuhé smyčky, smyčka hodící se k provlékání hůře dostupných skalních hodin 2. *slang* viz lano

druh chytu *m* chyt všemožného tvaru, barvy a velikosti

bočák *m* *slang* chyt na skále/ ledu/ umělé stěně, který se uchopuje z boku

boule *f* kulatý/ oblý chyt vyžadující otevřený úchop

čapák *m* *slang* velmi dobrý chyt k uchycení, viz madlo

čůro/ falus *n* *slang* chyt ve tvaru mužského přirození

díрка *f* chyt ve tvaru dírky; na jeden, dva i více prstů

dvouprda *f* *slang* chyt na dva prsty

dvouprstovka *f* *slang* chyt na dva prsty

had *m* chyt protáhlého tvaru

hnida *f* velmi malý chyt

chleba *m* velký oblý chyt na stisk

jednoprda *f* *slang* chyt na jeden prst

jednoprstovka *f* *slang* chyt na jeden prst

kapsa *f* chyt většího rozměru, příjemný pro uchopení

kolečko *n* chyt ve tvaru kolečka s dírou/ prohlubeninou uvnitř

koule *f* chyt ve tvaru koule

kozy/ cecky *f* *slang* chyt ve tvaru ženských prsou

krápník *m* chyt ve tvaru krápníku

krystal *m* zrnovitý výstupek skály, použití jako stup i chyt

lišta *f* malá polička, vhodná pro špičky bot či prsty rukou

madlo *n* velký chyt

na tření oblý chyt, držíme jej pouze třením o povrch chytu

nehtovka *f* *slang* velice tenká lištička jen na „nehty“ prstů

oblina *f* chyt připomínající oblouk

pozitivní chyt je zatěžován shora a směrem dolů

slza *f* chyt ve tvaru slzy

spod'ák *m slang* chyt, který je nutné zatěžovat odspoda nahoru

stisk *m* chyt, který je nutné zatěžovat tlakem palce proti prstům

struhadlo *n* chyt s hrubým povrchem struhadla

svalovina *f* chyt ve tvaru lidského svalu

škrabka *f* malý ostrý chyt

tufa *f* viz had

ucho *n* chyt ve tvaru lidského ucha

vrstevnice *f* chyt ve tvaru vystouplých vrstevnic z map

virtule *f* chyt ve tvaru letadlové virtule

zaplouvák *m slang* viz madlo

zápušťák *m slang* vnořený, zapuštěný chyt

zrno *n* malý chyt ve tvaru zrna

želva *f* chyt ve tvaru želvy

druholezec/ druholezkyně *m/ f* role jedince při výstupu, nejprve jistí prvolezce a poté leze jako druhý

drytooling *m* lezecká disciplína, skalní úseky mezi ledovými pasážemi se překonávají pomocí zavěšování a klínění hrotů cepínů a stoupacích želez do skalních nerovností

držet *verb.* časté povzbuzení mezi horolezci/ lezci k nepouštění chytu, v mluveném jazyce časté použití: „drž“

dřevěný klín *m* klín, v němž je vyvrtaná díra a drážky pro zajišťovací smyčku; materiál jasan, buk, borovice, předchůdce klínu bong/ bong – bong, použití do spár

duplexy *f* dvojité boty, skládají se ze dvou částí, svršek plastový, měkká vnitřní botička - dobrá tepelná izolace, použití do extrémních podmínek

Dülferův sed *m* starý způsob slánění bez pomoci jisticích a jiných pomůcek; lano vede po dlouhé dráze po těle (stehno prsa, rameno, záda), což zaručuje velké tření; u nezkušených hrozí převrácení hlavou dolů

(dvojitá) dračí smyčka *f* uzel pro navázání na lano, ještě jednou lanem obtažená dračí smyčka, snadno se rozvazuje po zatížení

yosemitská dračí smyčka *f* vylepšená klasická dvojitá dračí smyčka

(dvojitá) škotová spojka *f* uzel, vypadá jako škotová spojka jen konec slabšího lana ještě jednou ovineme hned vedle prvního obtočení, uzel pro spojení dvou kluzkých lan nebo pro spojení lan s velkým rozdílem jejich tloušťky/ průměru

(dvojitý) osmičkový uzel *m* uzel nejčastěji používaný pro navázání lezce na lano, uzel má tvar osmičky, vhodný i pro nouzové navázání na střed lana nebo pro spojení dvou lan

(dvojitý) rybářský uzel *m* velmi podobný jako rybářský uzel jen při vázání děláme dvojitá očka, je rozměrnější ale bezpečnější

dynamické prodloužení *n* natažení lana při pádu, normovaná vlastnost

Dyneema/ dyneema *f* 1. smyčka z vláken Dyneema/ dyneema, někdy nazývaná Spectra/ spectra 2. obchodní značka vlákna Dyneema/ dyneema

dýbl *m slang* natloukací matice se závitem sloužící k uchycení chytů na lezecké stěně

E

E *ozn.* obtížnost zajištěné cesty, extrémní

ED *zkr. z fran. extrêmement difficile* stupeň alpské stupnice, krajně těžké

Eddy *m* obchodní název poloautomatické jisticí pomůcky firmy Edelrid se samoblokujícím účinkem, na lezení s horním jištěním

egypt'an *m* viz vykozit

elevátor *m* regulovatelný popruh s okem na konci, oko slouží pro našlápnutí pro nohu, použití u technického lezení

engram *m* pohybový vzorec, používaný při řešení lezeckého problému

expanzivní nýt *m* nýt se dřikem, který se umísťuje do předvrtané díry

expedice *f etym. z lat. expeditiō* putování skupiny horolezců za daným cílem

exponovaná cesta *f* 1. lezecká linie, body postupového jištění jsou od sebe v cestě velmi vzdálené, hrozí riziko dlouhých pádů 2. hřebenovka 3. převislá cesta – expozice do prostoru a vůči jištění

expres set *m* pomůcka pro postupové jištění složená z prošité smyčky a dvou karabin, tedy celý komplet

expreska *f slang* viz expres set

F

F *zkr. z fran. facile* stupeň alpské stupnice, lehké lezení

ferrata *f* viz zajištěná cesta (někdy používaný i počestělý název feráta)

ferátový set *m* 1. jistící pomůcka (tlumič, dvě karabiny) 2. jistící pomůcka s úvazkem
3. jistící pomůcka s úvazkem a helmou, (někdy používaný i počestělý název ferátový set)

Fiechtlova skoba *f* skalní skoba s kovovým okem z jednoho kusu železa, vystřídala skoby s kroužkem

fichtle/ fichtlovka *f slang* viz Fiechtlova skoba

fifi háček *m* malý kovový háček; na háčku je pověšen žebříček/ třmen, který se zavěšuje do oka postupového jištění při technickém lezení; některé háčky mají díky další dírce možnost rychlé úpravy, která umožní zkrácení či prodloužení žebříku/ třmenu

firn *m etym. z jihoněm. Firn* hrubozrnný sníh, přechodné stádium mezi sněhem a ledem, vznik opakovaným táním a mrznutím sněhu

firnová skoba s ocelovými planžety *f* duralová trubka oválného průřezu, určena do měkčího firnu, ocelové planžety jsou pružné a při zatížení se roztáhnou v ledu jako ježek, skoba je zakončena okem pro postupové jištění

firnová skoba s podélnými otvory *f* duralová trubka, určena do tvrdšího firnu, skoba je zakončena okem pro postupové jištění

firnové pole *n* velká plocha pokrytá firnem

fix *m etym. zkráceno z krucifix* 1. nepohyblivě upevněné lano 2. stabilizace těla ve statické poloze

flashovat *verb.* vylézt cestu stylem Flash

fleece *m* výplňková nebo vlasová pletenina, po obou stranách silně počesaná, dobré izolační schopnosti, nízká hmotnost, minimální nasákavost

fraktura *f etym. z lat. frāctūra* zlomenina

francouzská technika lezení v ledu *f* původní způsob lezení na ledu pomocí Eckensteinových želez s deseti hroty a cepínu

free solo *n z angl.* způsob lezení, lezení pomocí vlastních sil a samostatně bez jakéhokoliv jištění a pomůcek

fréza *f* šrouby do ledu

friend *m z angl.* dříve obchodní název, dnes název zobecnil, viz výstředníkový mechanický vklínětec

G

galerie *f etym. ze střílat.* galerie široké, velmi výrazné plochy, výskyt na temeni strmých skal

garda *f* smyčka samočinně zabraňující zpětnému chodu lana, zatímco ve druhém směru průchod lana umožňuje; lano zapneme do dvou karabin, jeden jeho pramen pak ještě ve tvaru otevřeného oka vedeme protilehlou karabinou tak, aby vycházel mezi oběma karabinami; užití u kladkostrojů

Gibbs/ gibbs *m* obchodní název typu šplhadla, často používáno k sebejištění při sólovém lezení, velká spolehlivost, nemá rukojeť

Gri – Gri *n* poloautomatická jistící pomůcka od firmy Petzl; brzdňý účinek na lano vykonává svírací mechanismus, který je spuštěn po překonání určité síly; zablokování lana posléze jistič zruší pomocí ovládací páky, někdy se setkáme i s názvem Grigri

H

hamaka *f* závěsné lehátko, ve kterém se bivakuje při lezení velkých stěn

hákování *n* viz technické lezení

hákování špičkou *n* horolezecká/ lezecká technika, zaháknutí špičky za stup, tlak je vyvíjen nártovou stranou nohy

helma *f etym. z střhn. helm* ochrana hlavy před padajícími předměty (viz přilba/ přilba)

hexentrik/ hex *m* torzní vklínělec, excentrická šestihranná matice připojená k smyčce, matice je vložena do trhliny a drží pomocí protitlaku, lze použít i ve spárách s rovnoběžnými stěnami

hřeben *m*

hlavní tvoří páteř pohoří; úzký sněhový, ledový nebo skalní hřbet

hmotnost vztažená k délce lana *f* normovaná vlastnost, v gramech na 1 m délky lana

hodiny *f* skalní otvor/ oko ve skále, možnost provázání smyčkou pro jištění

hodit držku *verb. slang* spadnout ze skály

hodit záda *verb. slang* spadnout ze skály/ na záda

holomráz *m* mrznutí bez sněhové pokrývky

hora *f etym. z psl. gora* vyvýšenina zemského povrchu

horizontální skoba *f* pomůcka s okem určená k zajištění horolezce na skále s horizontální zatloukací částí

horolezec/ horolezkyně *m/ f* jedinec účelně se pohybující v horolezeckém terénu (horách, velehorách)

horolezecký *adj.*

základna *f* místo odkud nejčastěji horolezci vycházejí na své túry

středisko *n* místo setkávání horolezců a osob s nimi související

tábor *m* 1. místo přespání horolezců 2. typ akce (víkendová, týdenní atd.)

horolezectví *n* pohyb v horolezeckém terénu (horách, velehorách), cílem je výstup vybranou cestou na vrchol hory; charakteristické jsou delší nástupy, vícedélkové lezení, objektivní nebezpečí atd.; lze používat všech technických pomůcek, horolezectví vyžaduje více dovedností a znalostí než lezení

horský *adj.*

hrot *m* vrcholek hory špičatého tvaru

masiv *m* 1. velká hora 2. kompaktní skupina propojených hor

pásmo *n* řada hor za sebou

štít *m* skalnatá strmá hora

vůdce *m* profesionál, provází horolezce, sportovce a turisty ve vysokohorských podmínkách pro zajištění jejich bezpečnosti a úspěchu výpravy, horští vůdci bývají certifikováni a licencováni organizací UIAGM (Mezinárodní federace asociací horských vůdců)

záchranná služba *f* organizace, provádí záchranné a pátrací akce v horském terénu, poskytuje první pomoc a mnoho dalšího

zub *m* hora ve tvaru zubu (špičáku)

hrana *f* 1. vnější styk dvou ploten, ostrý kraj skály/ umělé stěny 2. ostrý okraj chytu 3. svalově vyrýsovaný lezec

hřeben *m* úzký sněhový, ledový nebo skalní hřbet

hřebenová cesta *f* cesta vedoucí po hřebeni

hřebenovka *f slang* viz hřebenová cesta

hyperbarická komora *f* hermeticky uzavíratelný prostor; změna tlaku v komoře umožňuje, aby se v ní lidé připravili na působení vysokého atmosférického tlaku, anebo naopak aby snesli dekompresi čili přechod z vysokého na normální tlak ovzduší

CH

chyt *m* 1. výstupek/ výčnělek/ díra ve skále/ umělé stěně/ ledu, používá se k postupu, uchopení prsty 2. označení předmětu jako výrobku

I

ICC *zkr. z angl. International Council for Competition Climbing* Mezinárodní rada pro soutěžní lezení

icehook *m* jisticí prostředek, háček používaný při ledovém lezení; bývá opatřen smyčkou z popruhu, která slouží jako oko pro připnutí karabiny; osazuje se do cepínem předem vysekané dírky v ledu

IFMGA *zkr. z angl. International Federation of Mountain Guides Associations* Mezinárodní federace asociací horských vůdců

IFSC *zkr. z angl. International Federation of Sport Climbing* Mezinárodní federace sportovního lezení

impregnace *f etym. z pozdnělat. impraegnāre* nasycování savých materiálů vhodnými přírodními nebo chemickými látkami; účelem impregnace je posílení a ochránění podkladu nebo materiálu před škodlivým působením vody, plísně, ohně, hmyzu nebo škůdců; často používaná na boty, bundy, lana atd.

impregnovat *verb.* nanášet/ aplikovat impregnaci

itinerář *m etym. z lat. itinerarium* deník, náčrt, popis cesty

IVBV *zkr. z něm. Internationale Vereinigung der Bergführerverbände* Mezinárodní federace asociací horských vůdců

J

jádro *m etym. z psl. jędro* část lana pod opletem, hlavní nosná funkce, jádro je obaleno opletem lana

jít *verb.* 1. pokyn pro jisticího od horolezce/ lezce, že leze; v mluveném jazyce: „jdu“ 2. upozornění na pád sdělované jističi

jednička *f slang* viz 1. jedničková skoba 2. jednoduché lano

jednodélka *f slang* viz jednodélková cesta

jednodélková cesta *f* cesta o jedné délce lana, zpravidla 20 – 30 metrů

jehla *f etym. z psl. jęgla* skalní útvar, výrazný svým úzkým profilem

jeskyně *f etym. z psl. ěsk - yni* otvor ve skále, prohlubeň

jistič *m* jedinec, zajišťující lezci bezpečný pád

jistit *verb.* 1. zajištění sobě i druhému z dvojice bezpečné lezení za pomoci lana a jisticích pomůcek 2. v mluveném jazyce potvrzení jističe o jeho připravenosti jistit: „jistím“

jistící *adj.*

pomůcka *f* komponent, slouží k jištění (cinch, osma, reverso, ACT, kyblík atd.)

prostředek *m* například skoba, nýt, smyčka, vklínělec, apod.; slouží k pevnému ukotvení ke skále/ ledu/ umělé stěně; s jejich pomocí se vytváří v terénu jistící body

řetězec *m* soubor v řadě za sebou umístěného postupového jištění

set *m* jistící pomůcka složená ze dvou i více částí (například kyblík a karabina s pojistkou)

stanoviště *n* místo, kde se provádí samotná činnost jištění

jistítko *n zdrob.* viz jistící pomůcka

jištění *n*

boční jištění prvolezce ze sousední věže, často v kombinaci s dolním jištěním, toto jištění používali saští pískovcoví lezci k zdolání ještě nezdolané věže (viz schwebe)

dynamické způsob jištění, jistič při pádu lezce část lana nechá prokluzovat jistící pomůckou a pád tak plynule zabrzdí

horní způsob jištění; vyznačuje se tím, že od lezce vede lano nahoru (typická situace je pozice druholezce, kdy je jištěn jističem z horního stanoviště), někdy nazýváno TR (Top Rope)

natvrdo *verb.* dotažení lana mezi lezcem a jističem úplně na pevno (lano je natažené)

shora způsob jištění; jistič jistí nad zemí lezce, který leze pod ním; TR

statické při pádu lezce jistič lano pevně zasekne v jistící pomůcce

zdola způsob jištění, jistič je pod lezcem

jumar *m čti [žimar]* typ šplhadla od firmy Petzl (dříve obchodní název, dnes zobecnil), ergonomicky tvarovaná rukojeť pro větší pohodlí, lze jej ovládat jednou rukou

jumarování *n čti [žimarování]* metoda výstupu po laně pomocí šplhadel, používá se v horolezectví, speleologii a při výškových pracích

K

kajícíník *m* útvar z ledu, podobný skloněným osobám, vznik ve velkých výškách v důsledku různé odolnosti ledu vůči tání

kalafuna *f etym. z it. colofonia* prášková borová pryskyřice užívaná ve Fontainebleau (jedna z nejznámějších oblastí boulderingu ve Francii) k vysušení rukou a chytů

kalíšek *m* viz kyblík

kampus *m z angl. campus board* posilovací tréninková deska pro rozvoj síly flexorů prstů

kaňoning *m z angl. canyoning* zdolávání kaňonů, potoků a říček ve směru jejich toku za použití různých technik

karabina *f etym. z fran. carabine* otevíratelná pomůcka variabilního použití různého tvaru opatřena otvíracím mechanismem; materiál hliníkové slitiny, slitiny titanu, někdy i ocel

bez pojistky druh karabiny, karabina nemá pojistku (nejčastěji karabiny u expres setů)

děčko *n slang* druh karabiny, karabina ve tvaru písmene „D“

HMS *f zkr. z něm. die Halbmastwurfsicherung čti [háemeska]* karabina s pojistkou, hruškovitý tvar, původně pro jištění polovičním lodním uzlem

maillonka *f čti [majonka]* karabina oválného tvaru zavírající se zašroubováním převlečné matice, použití borháky na umělé stěně

ováčka *f slang* viz óčko

óčko *n slang* druh karabiny, karabina ve tvaru písmene „O“

pomocná karabina často ve zmenšeném tvaru skutečné karabiny různých barev, ke sportovnímu použití nevhodná; vhodné pro zavěšení lezeckých bot, pytlíku s magnéziem, batohu atd.

quicklock *m* karabina s dvojitou pojistkou zámku, materiál kov nebo konstrukční nylon

rovná tvar karabiny s rovnou západkou

s pojistkou druh karabiny, pojistka slouží k zabránění samovolnému otevření karabiny (nejběžnější pojistkou je šroubová matice)

se šroubovací pojistkou druh karabiny; karabina s pojistkou, která se musí manuálně zamykat šroubováním (někdy bývá ještě opatřena druhou plastovou pojistkou, která překrývá první zmíněnou pojistku)

SR „stahovací“ druh karabiny, pojistka na karabině má ochranný kroužek, pohybem dolů jej stačí stáhnout, pojistka se uvolní a karabinu lze otevřít

typu A druh karabiny, karabina určená pro skalní skoby

typu B druh karabiny, základní/ nejobyčejnější provedení karabiny

typu K druh karabiny, určená pro zajištěné cesty

Twistlock *m* druh karabiny, pojistka bránící otevření se odjišťuje pootočením

karáble *f slang* viz karabina

karimatka *f* dříve obchodní název (karimatt), dnes zobecnil; tepelně izolační podložka z plastového pěnového materiálu, pro horolezectví vhodné použít komfortnější typ karimatky z materiálu EVA (několikanásobně vyšší izolační schopnost, odolnost vůči vodě, nízká váha)

samonafukovací tepelně izolační podložka, automaticky se nafoukne jejím vyndáním z obalu, vyfouknout se musí ručně, pro horolezectví nejvýhodnější

kartáč *m etym. z něm. Kardätsche* pomůcka pro čištění chytů a stupů od přílišného množství magnezia (zcela postačí vyřazený zubní kartáček); na kartáče s kovovými štětinami musíme být opatrní, protože mohou skálu/ umělou stěnu/ umělý chyt poškodit a zanechat škrábance

kazatelna *f etym. z psl. kazati* viz balkón

kámen *m etym. z psl. kamy* úštěpek skály

kemp *m etym. z lat. campus* tábor, místo stanu i více stanů pohromadě

kempovat *verb.* tábořit

kevlar *m* obchodní značka para – aramidového vlákna uvedeného na trh firmou DuPont, hojně využití horolezectví (například smyčky), vyniká svou pevností

Kinderkopf *m z něm.* lanová koule (dětská hlava), použití jako závaží na házecím laně nebo zaklínění do spár

kladivocepín *m* pomůcka v ledolezení, kombinace kladiva a cepínu

kladkostroj *m* soustava kladek, často v kombinaci s karabinami a prusíky nebo tibloky

klasifikace *f etym. z fran. classification* stupnice označující a charakterizující obtížnost horolezecké cesty či výstupu

klasický styl lezení v ledu *m* postup po chytech a stupech vysekaných cepínem

klasifikační stupnice *f* stupnice určující obtížnost daných cest

Alpská stupnice zohledňující celkovou náročnost túry, stupně F/ PD/ AD/ D/ TD/ ED/ ABO

Britská stupnice používána především ve Velké Británii, rozdělena do dvou částí, první část vystihuje náročnost (délka, kvalita skály, počet obtížných míst, zajištění, označuje se stupni M/ D/ VD/ S/ VS/ HVS/ XS/ E/ E1/ E2/ E3 atd.) a druhá vystihuje obtížnost volného lezení (označuje se stupni 1 – 7b)

Francouzská velmi populární stupnice pro sportovní lezení, pro jemnější rozlišení používaná znaménka + / -, označuje se stupni 1 – 9b+

francouzská (Fontainebleau) boulderingová stupnice – označuje se 3 – 8c+

ledolezení *n* stupnice pro hodnocení obtížnosti lezení v ledu, stupně WI1 – WI7 (water ice)

mixového lezení *n* stupnice pro hodnocení obtížnosti lezení v kombinovaném prostředí skála, led a sníh, stupně M1 – M16

Shermanova/ Hueco (boulderingová) americká stupnice – označuje se V0 – V16

technického lezení (klasická) *n* stupnice pro hodnocení obtížnosti technického lezení, označení A0 – A5

technického lezení (americká) *n* bez použití kladiva a skob, označení C0 – C5

UIAA zohledňuje fyzickou náročnost přeletu, stupně I – XII

USA zohledňuje fyzickou náročnost přeletu, stupně 5.0 – 5.15b

zajištěných cest *f* rakouské označení A – G, italské označení modrá – červená – černá

kleč *f etym.* z *psl.* *klęčb* poléhavá keřovitá borovice kleč, klečí bývá porostlá v nižších výškách část úbočí hor

Klettersteig *m* z *něm.* viz zajištěná cesta

klíště *n slang etym.* z *psl.* *klěščb* vak na lano vypadající jako batoh

klín *m* jistící prostředek z tvrdého dřeva, dnes se nepoužívá

kobylka *f slang* poloha lezce, který je přitisknutý ke skále se skrčenýma rukama před sebou a s lokty odstavajícimi do stran; značí únavu a neschopnost dalšího pohybu

komín *m etym.* z *lat.* *camīnus* široká puklina ve skále

konev/ konve *f slang etym.* z *lat.* *canna* předloktí unavená lezením; dochází k významné acidóze vnitřního prostředí svalu

Kong – Bonatti *m* obchodní název pro šplhadlo

konopné lano *n* dřívější typ lana, na kterém se lezlo, než ho vystřídala lana moderní

koridor *m etym.* z *lat.* *currere* pruh, pásma

kotva *f*

desková jistící prostředek do sněhu, jde použít i do měkkého sněhu, ocelové lanko vedené od kotvy musí být alespoň metr dlouhé; deska se do sněhu ukládá tak, aby svírala se sněhovým povrchem úhel 40°

kout *m* vytvořený dvěma stěnami skal (ve smyslu rohu pokoje)

kozí noha *f* způsob postavení nohou, lezec stojí na vnější straně jednoho chodidla a na vnitřní straně chodidla druhého; někdy nazýváno egypt'an

kramle *f etym. z něm. Klammer* železná svorka, využívá se u zajištěných cest

krok *m* posun lezce o jeden chyt výše/ níže

krosna *f etym. z psl. krosna* batoh s výztuží na záda, viz batoh

kruh *m* 1. viz slaňovací kruh 2. postupové jištění na pískovcových skalách

kuloár *m etym. z fran. couloir* viz žleb

kyblíček *m zdrob.* objímka na nošení skalního kladiva, materiál poddajný plast nebo popruh na úvazu

kyblík *m zdrob.* jistící pomůcka fungující na základě sevření lana karabinou a kyblíkem, možno použít i na dvojitá lana

kyvadlový traverz *m* způsob překonání obtížného místa, pomocí nataženého lana umístěného výše kyvadlovým pohybem traverz na danou stranu, cíl – překonání místa, které nelze přelézt (často používané u lezení Big Wall)

kýbl *m slang etym. z něm. Kübel* viz kyblík

L

lano *n etym. ze střhn. lanne* základní pomůcka při horolezectví/ lezení

druh *m*

dynamické typ lana, lano s elastickými vlastnostmi pro horolezectví/ lezení i pro pracovní použití, pružnost je vhodná pro zachycení pádu

statické pro statické zatěžování (jachtaři, záchranáři)

typ *m*

dvojče *n* viz dvojité lano

dvojité typ lana, použití současně dvou lan, vhodné použití do hor, malá pravděpodobnost přetržení lana o hranu ostré skály, nutnost zapínat do postupového jištění společně oba prameny, testují se společně

jednoduché typ lana, pro lezení a jištění na skalách/ umělých stěnách, označení 1

poloviční při lezení nutné vždy použít dvě poloviční lana, do jištění se zapínají střídavě, samostatně lze použít při VHT, označení ½, testují se samostatně/ zvlášť

půlky *f slang* viz poloviční lano

lanový *adj.*

délka *f* délka lana mezi dvěma jisticími body

překážka *f* konstrukce skládající se z lan, trámků a dalších prvků různě či účelově nainstalovaných

laso *n slang* viz lano

lavina *f etym. z něm. Lawine* rychlý, náhlý sesuv většího množství sněhu po svahu/ skále/ ledu

lavinový vyhledávač *m* elektronické zařízení fungující jako vysílač i přijímač, umožňuje najít jedince zasypaného lavinou

lávka *f* užší vodorovná cesta ve svahu, výskyt ve vodorovném členění, probíhá napříč celou stěnou nebo velkou její částí, někdy umožňuje obejít celou horu

led *m* zmrzlá voda, morfologie – krystaly, mnoho forem – sníh, kroupy, jinovatka, rampouchy, kry atd.

ledolezení/ ledové lezení *n* lezení na zmrzlém povrchu, nejčastěji zmrzlé vodopády

ledopád *m* zmrzlý vodopád

ledová krusta *f* zmrzlý/ namrzlý povrch

ledovcový *adj.*

háček *m* jisticí prostředek, plochý kovový háček, jeho zobák je opatřen zuby, slouží k technickému lezení v ledu a v mixech

hák *m* kovový hák ve tvaru „1“, opatřený rukojetí, na hák se přivěšuje popruh se třmenem pro nohu; hák se při lezení do ledu zabodává tíhou lezce, který stojí v třmenu

kladivo *n* kladivo používané v ledolezení (obměna skalního kladiva)

mléko *n* ledovcový potok, který odnáší částice hornin; má šedobílou barvu

mlýn *m* úkaz, vzniká, když povrchový tok mizí trhlinou v nitru ledovce

skoba *f* zajišťovací prostředek ve strmém ledu

stůl *m* balvan/ kámen na ledové noze (led pod kamenem taje pomaleji než v okolí)

ledovec *m* nehomogenní přírodní těleso tvořené ledem

lehká expedice *f* styl výškového horolezectví, max. 6 účastníků včetně šerpů, umělý kyslík jen pro lékařské účely, nosiči jen do základního tábora, možnost i pouze ve dvou členech, možnost návratů a opakovaných pokusů

lezec/ lezkyně *m/ f etym. z psl. lězti* jedinec, který leze po umělých stěnách, budovách, skalách atd.

lezecký *adj.*

bota/ boty *f* speciální bota pro lezení, nejčastěji se šněrovadlem nebo suchým zipem, nízká nebo kotníková

povel/ povely *m* jednoduché povely mezi jističem a lezcem; „lezu“, „jistím“

technika *f* způsob zdolávání stěny (např. spárová, stěnová, komínová, ledovcová)

lezečka/ lezečky *f slang* viz lezecká bota

lezení *n etym. z psl. lězti* pohyb v terénu s nezbytnou pomocí rukou

komínové vzpírání; v úzkých komínech, kde záda tvoří jednu opěrnou část a druhou zajišťuje protitlak nohou/ rukou, ruky/ nohy; lezec stoupá opřením dlaní

ledové lezení na zmrzlém povrchu, nejčastěji zmrzlé vodopády

vedle hýždí a vysune záda do vyšší polohy, poté následuje pohyb nohou; v komíně je vhodné se otáčet, čili nestoupat stále zády k jedné stěně

mixové kombinace skály, ledu a sněhu při lezení

na rybu/ na rybičku *slang zdob.* lezení s lanem protaženým nahoře v kruhu/ karabině

na rychlost soutěžní disciplína, cílem závodníka je vylézt danou cestu v co nejkratším čase bez pádu

na obtížnost soutěžní disciplína, cílem závodníka je vylézt na neznámé stěně co nejvýše bez pádu

na sokola způsob lezení, kdy nohy i ruce jsou ve spáře a nohy i ruce jsou vykloněné, lezení protitlakem

na tření využití tření bez chytů/ stupů/ výstupků

nepískovcové skalní lezení po pevných materiálech (vápeneč, žula, atd.)

pískovcové skalní (horolezectví) lezení na pískovcových skalách

soutěžní probíhá nejčastěji na umělých stěnách; obsahuje lezení na obtížnost, lezení na rychlost, bouldering a drytooling

sólo celou činnost provádí jedinec zcela sám

spárové lezení spár

sportovní styl lezení, který používá nýty jako hlavní prostředek jištění, což lezci umožňuje soustředit se na techniku a obtížné manévry; převládají fyzické obtíže nad psychickými; nízké objektivní nebezpečí

technické lezec využívá při lezení umělé pomůcky, například stoupá po žebříčkách, pomáhá si přitahem za lano a podobně

tradiční směr lezení, lezec zakládá postupová jištění a druholezec je odstraňuje
venkovní lezení v přírodním terénu

vicedélkových cest *f* nutnost budování postupných stanovišť, cesty o více délkách lana

volné *etym. z něm. Freiklettern* při výstupu použití jen přirozeného povrchu skály a síly lezce

lezka/ lezky *f slang* viz lezecká bota

lézt *verb.* oznámení lezce o zahájení jeho lezení; „lezu“

lézt první *verb.* horolezec/ lezec, který leze cestu jako první a zakládá/ zapíná postupové jištění

lézt silově *verb.* lézt neekonomicky

liščí smyčka *f* uzel, nejjednodušší smyčka, snadno rozvazatelný

lišta *f* malá ostrý chyt na poslední články prstů

lodní smyčka *f* nejjednodušší zadržovací uzel všestranného využití, dvě oka naplocho přeložená, lano z nich vystupující se kříží, použití pro sebejištění na stanovišti

loft *m* objem komor spacího pytle, kterou je náplň schopna zaujmout

lokální vytrvalost *f* schopnost odolávat únavě po dlouhou dobu při submaximální intenzitě

lokra *f* volný kus kamene, hrozí ulomení při zatížení

M

mačka/ mačky *f etym. ze slk. mačky* viz stoupací železa

rámové druh stoupacích želez, jediný pevný tuhý rám, výhoda stabilita při lezení po předních hrotech

máčo *n slang* viz magnezium

mágo *n slang* viz magnezium

maglajz *m slang* viz magnezium

maglajzák *m slang* pytlík, v kterém se uchovává magnezium

magnezium *n* slouží k vysoušení rukou během lezení

Machardův uzel *m etym. nese název po francouzském horolezci Machardovi* prusíkovací uzel, je jedním z nejlépe fungujících, je asymetrický, využití sebejistící uzel při slanění a při záchranných technikách

mapa *f etym. z lat. mappa* zmenšený a zjednodušený rovinný obraz Země nebo jiných prostorů

matroš *m slang* horolezecký/ lezecký materiál

rázová síla *f* zatížení, které vzniká při pádu lezce, normovaná vlastnost

maximální síla *f* schopnost výrazného silového projevu po krátkou dobu

mechanický vklínělec *m* složitější aktivní (mechanický) vklínělec skládající se z několika dílů vůči sobě pohyblivých, dva principy konstruování – výstředníkový mechanismus a princip protisměrných klínů, předností je rychlost zakládání a vyjímání ze spár

mixové lezení *n* kombinace skály, ledu a sněhu při lezení

mixový terén *m* kombinace skály, ledu a sněhu

mít srovnáno *verb.* psychická vyrovnanost při lezení

MMČR *zkr.* Mezinárodní mistrovství České republiky

mohérový pás *m* protiskluzový pás, který se lepí na skluznici lyží

mokrý sníh *m* těžký lepkavý sníh

morál *m slang* 1. odvaha lezce překonat nejištěný úsek cesty 2. psychická vyrovnanost při lezení

morálovka *f slang* špatně zajištěná cesta

moréna *f etym. z fran. moraine* kamenný val vzniklý ledovcovou činností

motyka *f slang* viz cepín

mouka *f slang* viz magnezium

mozol *m etym. z psl. mozolb* ztvrdlá kůže většinou na prstech/ dlaních

mumie *f etym. z per. mūm* viz spací pytel

mužík *m* kamenná mohyla určující trasu

N

na rybáře *m* viz horní jištění

na rybu *f* viz horní jištění

na udici *f* viz horní jištění

nabušenej *adj. slang* silný lezec

nadhodnocená cesta *f* cesta mající reálně nižší obtížnostní stupeň, stavitel navrhující obtížnost cesty ji přecenil

namáklej *adj. slang* silný lezec

nasednutí na patu *n* přenesení těžiště na vysoko zdvihnutou nohu

navazovaná lodní smyčka *f* lodní smyčka uvázána postupným ovinem například k ukotvení lana ke stromu

nástup *m* 1. místo začátku cesty 2. úsek cesty v horách vedoucí terénem k místu, kde začíná lezecká/ horolezecká cesta

návleky *m* ochrana z různých materiálů proti sněhu, vlhku a nečistotám sahající od bot až po kolena

nechat v cestě pytel *verb. slang* nedolézt cestu, v mluveném jazyce: „zapytlit“

nechce to pustit *verb.* nejde to vylézt

nechutný hovado *n slang* silný lezec

nepálský šerpa *m* etnikum v himálajských oblastech, horolezci by se bez nich neobešli při vynášení materiálu do táborů

nepískovcové skalní lezení *n* lezení po pevných materiálech (vápeneč, žula, atd.)

nepřímé jištění *n* jištění ze sebe (například lano kolem ramen)

nepsané pravidlo *n* nikde nezachycená norma/ princip, který se dodržuje

no hand (rest) *m z angl.* pozice; možnost zaklínit nohy takovým způsobem, že se lezec nemusí držet rukama; možnost odpočinku

noha – ruka *f* způsob lezení, kdy na nohy i ruce používáme stejné chyty

nýt *m etym. z něm. Niet (e)* expanzivní skoba, bod postupového jištění z nerezové oceli, usazuje se do skály natrvalo; vyvrtá se otvor, do něhož se pak nýt zatluče a přichytí se roztažením těla dřívku (různé způsoby – nýt se roztahuje klínem, nýt čtvercového průřezu se upevní do kruhového otvoru atd.)

O

objektivní nebezpečí *n* nebezpečí jedincem neovlivnitelné (např. bouřka)

obratnost *f* schopnost provádět lezecké kroky s lehkostí, s efektivitou a s co nejmenší fyzickým napětím

obtížnost *f* náročnost zvládnutí dané cesty

ocelka *f slang* ocelová karabina

očko *n* jednoduchý uzel

očková spojka *f* uzel vhodný pro spojení dvou lan nebo smyček, na jednom konci lana uděláme očko a druhým koncem jej protisměrně okopírujeme, vhodná ke spojení

plochých smyček nebo k navázání dvou popruhů, pozor na dostatečně dlouhé konce směřující od uzlu

odsedávačka *f slang* viz odsedávací smyčka

odsedávák *m slang* smyčka s karabinou na konci přivázaná liščím uzlem k sedáku

odsedka *f slang* viz odsedávačka

odsednutí *n* zatížení lana lezcem, jistič zajistí lano proti pádu lezce

odštěp *m* balvan nebo blok odsedlý od stěny

odtlačovat z dlaní *verb.* pohyb; částečná váha je na dlani/ dlaních, vzepření na dlaních

ohyb *m* tvar lana ve tvaru podkovy

ochcávat *n vulg.* viz šulit

okrajová trhlina *f* mezi skálou a sněhovým polem, mezi sněhovým polem a vlastním ledovcem

olézt si bříska *verb.* sedřit si kůži na konci prstů

omrzlina *f* druh poranění organismu, vznik působením nízkých teplot na kůži a v podkoží; místa náchylná k tvorbě omrzlin jsou končetiny, především prsty, nos a uši

onýtovat *verb.* osadit cestu nýty

opleť lana *m* obal lana, funkce ochrana jádra

osma *f* jisticí pomůcka ve tvaru osmy, správné použití na slaňování, hojně však používaná i na samotné jištění

osmičkový uzel *m* uzel ve tvaru osmičky, základ pro dvojitý osmičkový uzel

ostruha/ ostruhy *f* 1. tvrdý kus kůže, který se vytvoří z lezeckých bot na patě 2. geomorfologický útvar

OVK SM *zkr.* Oblastní vrcholová komise Severní Moravy

ozubený segment *m* ozubená část u friendu

P

pajšl *m slang* psychická vyrovnanost při lezení

pajšlovka *f slang* špatně zajištěná cesta

panenka *f* tvar svázaného lana, lano „do panenky“

parafín *m* skluzný vosk, optimální pro mazání lyží

paternoster *m* základní manévr u technického lezení, využití spodních přitahů lana, lezec si odsedne do jednoho pramene lana zapnutého do postupového jištění a druhý pramen zapne do následujícího vyššího postupového jištění

patička *f* položení paty nastup, díky jejímu zatížení se horolezec/ lezec lépe udrží či přitáhne

pád *m etym. z psl. padati* nežádoucí pohyb směrem dolů

pádový faktor *m* poměr mezi délkou pádu a užitou délkou lana, vyjadřuje míru měkkosti nebo tvrdosti nárazu, normovaná vlastnost

PD *zkr. z fran. Peu Difficile* stupeň alpské stupnice, poměrně obtížné

pendl *m* kyvadlová houpačka na laně

pevnost *f*

s otevřeným zámkem *m* pevnost s otevřeným zámkem u karabiny, značení $\curvearrowright$, normovaná vlastnost

v podélném směru *m* pevnost v podélném směru u karabiny, značení $\leftrightarrow$, normovaná vlastnost

v příčném směru *m* pevnost v příčném směru u karabiny, značení $\updownarrow$, normovaná vlastnost

pilíř *m etym. z fran. pilier/ z it. piliere* strmé a výrazné žebro, které jako by podpíralo vrcholové skály

Piú *n* obchodní název jisticí pomůcky fungující na základě sevření lana karabinou a jistítkem Piú

píd'alka *f* způsob lezení v úzkém komínu

pípák *m slang* viz lavinový vyhledávač

písek *m etym. z psl. pěsѣкъ* 1. pískovcový povrch 2. pískovcové skály

píškař/ píškařka *m* lezec na pískovcových skalách

píškařství *n* viz pískovcové skalní lezení (horolezectví)

pískovcové skalní lezení (horolezectví) *n* lezení na pískovcových skalách

plnivost spacího pytle *f* odvozena od objemu, který zaujme jedna unce péřové směsi pod danou zátěží; je vyjádřena v kubických palcích

plomba *f* viz kujná skoba

plošina *f* jakékoliv místo ve stěně, kde lze stát

plotna *f etym. z Platte* položená hladká stěna hory/ skály/ umělé stěny

podlaha *f slang* pád na zem

podlážka *f* nepromokavá/ nepropustná podlaha stanu

podlepení lezeček *n* upevnění nové podrážky ze spodu na lezecké boty

podražení bot *n* upevnění ze spodu novou podrážku na botu

pojistka karabiny *f* část karabiny, chrání karabinu před samovolným otevřením, šroubovatelná/ nešroubovatelná

pojišťovací uzel *m* jednoduché očko uvázané za uzlem

pojišťovák *m slang* viz pojišťovací uzel

police *f* výstupek na skále ve tvaru police, často možnost postavení se na ni

poloviční lodní smyčka *f* uzel, používá se při jištění

popruh *m* pás, především používaný k výrobě smyček, spojený popruh je smyčka

popruhový řetěz *m* pomůcka ze smyček tvarem připomínající řetěz, usnadní manipulaci například při zřizování nebo změně sebejištění; do jednotlivých ok se dá zavést karabina, i když je řetěz zatížen, viz daisy chain

postupové jištění *n* jištění zabraňující dlouhému pádu lezce, vytvořeno z bodů postupového jištění

povol *verb.* povel lezce/ horolezce o uvolnění lana

prachová lavina *f* lavina z čerstvě napadaného sněhu

pramen lana *m* jedna část lana, častý termín u používání dvojčat

prašan *m slang* čerstvě napadaný sníh

pravidlo tří pevných bodů *n* nejjobecnější pravidlo pro lezce; stojí-li ve dvou stupech, přidržuje se alespoň jednou rukou; dělá-li krok jednou nohou, musí se přidržovat oběma rukama, vždy musí být nejméně tři body opřeny pro udržení rovnováhy

preska *f slang* viz expreska

Prohaskový uzel *m* svírací uzel s použitím karabiny

proláklna *f* místo ležící pod úrovní hladiny moře

prolezené prsty *m* prsty sedřené lezením

prolomení *n* způsob držení lišty, kdy jsou distální články prstů prohnuty do oblouku (v hypertenzi)

propast *f etym. z psl. propastь* přírodní deprese v zemském povrchu s příkrými stěnami, vznik propadnutím země

prošukat *verb.* způsob lezení v úzkém komínu

provazový žebřík *m* žebřík z lana s duralovými/ dřevěnými šprušlemi/ příčkami

prsák *m* viz hrudní úvazek

prsní úvazek *m* viz hrudní úvazek

prusíkovací kroužek *m* nejjednodušší šplhadlo; z ocelového kroužku a pomocné šňůry, která se okolo slabšího lana nejméně dvakrát obtočí

prusíkovat *verb.* pohyb po laně pomocí svíracích uzlů

prusíkův uzel *m* dvojitá liščí smyčka, viz liščí smyčka
průsvit *m* vzdálenost mezi nosem a zámkem karabiny
průtah *m* viz statické prodloužení
průtažnost *f* elastická vlastnost lana zachytit měkce pád, normovaná vlastnost
průvodce *m* 1. popis horolezecký/ lezeckých cest příslušné lezecké oblasti s označením názvu cest, autorů cest a jejich obtížností 2. osoba oprávněná provádět profesi vůdce v horském terénu (bez lezení)
prvovýstup *m* zcela první zdolání hory, lezecké cesty
prvovýstupce *m* jedinec, který nějakou výstupovou trasu zlezl jako úplně první na světě
přadeno *n* složeno z vláken, z přaden je jádro i oplet lana
předcvaknout *verb.* zapnout lano do první expresky před vlastním lezením
předhoří *n* nižší a vedlejší části pohoří
předvrchol *m* místo před konečným vrcholem
převis *m* skalní/ umělý útvar, vyčnívá ze skalní/ umělé stěny nebo přesahuje přes skalní hřeben
převislý *adj.* negativně nakloněný/ opak položený
převýšení *n* výškový rozdíl mezi dvěma danými body
přilba/ přílba *f* ochrana hlavy před padajícími předměty (viz helma)
přizdít *verb.* nenechat prokluz lana při pádu, tvrdý pád
příčle/ příčka žebříku *f* vodorovná příčka na žebříku, slouží k uchycení rukou a nohou
přímé jištění *n* jištění přes jistící stanoviště
přístroj GPS *m zkr. Global Positioning System* navigační systém, pomocí satelitních signálů určuje přesnou polohu
puchýř *m etym. od puchnout* patologický útvar na povrchu kůže nebo sliznic, dutina je vyplněná tkáňovým mokem
puklina *f* viz trhlina
pulky *f etym. z lapon.* viz transportní saně

Q

R

rajbas *m slang* 1. technika lezení na tření 2. položená hladká stěna skály (viz plotna)
rajbuňk *m slang* položená hladká stěna skály (viz plotna)

rampouch *m etym. ze stč. ropúch* ledové těleso; vznik postupným zamrznáním kapek vody, které tak vytvářejí tvar připomínající krápník; nejčastěji má svislý směr shora dolů, můžeme se s ním setkat nejčastěji u ledového nebo mixového lezení

rázová síla *f* síla působící na lezce při pádu, normovaná vlastnost

reliéf *m* viz struktura

Reverso/ reverso *n* obchodní značka poloautomatické jisticí pomůcky, princip sevření lana mezi karabinou a reversem

Rotkreuz (RK) *m* styl sportovního lezení, dovoluje pády a neúspěšné pokusy, prvolezec nemusí po každém pádu stahovat lano a začínat znovu

rozlezení *n* část rozcvičení, příprava na samotný výkon při lezení o nízké intenzitě

rozsekat se *verb.* spadnout při lezení

rukavice *f etym. z psl. rōka* ochrana ruky před zimou, ale i před zraněním a vysycháním pokožky

rurp *m* velmi tenká skoba s ocelovým ostřím do malinkých/ mělkých trhlinek ve skále

rybaření *n* viz horní jištění

rybářský uzel *m* uzel pro spojení dvou lan, dobré rozvazování, konce lana položíme vedle sebe v protilehlých směrech a každý konec obtočíme pomocí jednoduchého očkového uzlu druhého lana

rychloupínací vázání *n* vázání používané u stoupacích želez, výhoda je rychlost zapínání; použití však pouze u bot, které mají speciální drážku na patě i špičce

Ř

římsa *f* užší než lávka, možnost stání ale nutnost přidržování se rukama

S

sci - fi *n*

krok *m* neobyčejně těžký a náročný krok

cesta *f* neobyčejně těžká lezecká cesta

sebejištění *n* způsob jištění sama sebe při lezení nebo slanění

sebezáchrana *f* schopnost vlastní záchrany bez cizí pomoci

sedák *m* viz sedací úvazek

sedátko *n* slouží k pohodlnému jištění na stanovišti, dřevěné/ plastové

sedlo *n* mělká sníženina horského hřbetu/ hřebene

sestup *m* přesun z vrcholu hory/ skály po jeho dosažení do výchozího bodu

sérak *m* skupina ledovcových bloků vzniklých podle tvaru podloží, vznik téměř vždy na čele visutých ledovců, nebezpečí – bloky ledu jsou nestabilní a kdykoli se mohou zřítit či sesunout

JAMES *zkr.* Slovenský horolezecký spolek JAMES, obdoba ČHS

schody *m* velké stupy/ výstupy/ výčnělky na hoře/ skále/ umělé stěně

schrund *m* nejvýše položená trhlina na ledovci nebo sněhovém poli

schwebe *f* z *něm.* viz boční/ postranní jištění, hojně toto jištění používali saští lezci, u nás zřídka používaný

skalkař/ skalkařka *m/f* skalní lezec

skalní *adj.*

kladivo *n* nástroj na zatloukání skob, nýtů apod., ale i na vybírání vklíněnců ze spár (kladivo mívá zobec); skalní kladivo je lankem upevněno k úvazku/ zavěšeno na rameni pro lepší manipulaci

lezení *n* lezení po skalách

materiál *m* druh horniny, z které je skalní útvar vytvořen

břidlice *f* usazená, částečně metamorfovaná hornina s jemnou zrnitostí, vznik z jílovců a prachovců; obsahuje především minerály biotit, muskovit a andalusit

bulžník *m* druh usazené křemité horniny pocházející z starohor, tvoří jej převážně krystalický oxid křemičitý ve formě křemene

čedič *m* tmavá vyvřelá hornina s charakteristickou porfyrickou nebo sklovitou strukturou, jemnozrnná stavba vznikla rychlým tuhnutím lávy na povrchu planety

hladká žula *f* vyvřelá hlubinná hornina; složení především křemen, živec, slída a amfibol; povrch hladký až lesklý

hrubozrnná žula *f* vyvřelá hlubinná hornina; složení především křemen, živec, slída a amfibol; velké krystaly na povrchu

jemnozrnná žula *f* vyvřelá hlubinná hornina; složení především křemen, živec, slída a amfibol; jemná zrnitost na povrchu

křemenec *m* metamorfovaná hornina regionálního vzniku vyznačující se jemnou až středně hrubou zrnitostí, podobnost s mramorem

ortorula *f* metamorfovaná hornina; vznik přeměnou kyselých až intermediárních vyvřelých hornin jako jsou granitoidy, granodiority, křemité diority a atd.

rula *f* hornina, vznik metamorfózou z kterékoliv jiné horniny

pararula *f* typ ruly, vznikla vysokostupňovou přeměnou sedimentů

pískovec *m* zpevněná usazená hornina, snadno se drolí a zvětrává, podstatnou část tvoří zrna písku

slepenec *m* pevná sedimentovaná hrubozrnná hornina, jde o zpevněný ekvivalent štěrku

tvrdý pískovec *m* zpevněná usazená hornina, tvrdý a obtížněji opracovatelný, má velmi dobrou odolnost vůči mechanickým i povětrnostním vlivům, podstatnou část tvoří zrna písku

vápenec *m* sedimentární hornina, vznik ze zvápenatělých skeletů vodních živočichů

vyvřelý pegmatit *m* složení živec a křemen, textura je velkozrnná, velké krystaly

žula *f* vyvřelá hlubinná hornina, složení křemen, živec, slída a amfibol

skála *f etym. z psl. skala* útvar horniny

skelety *m* viz duplexy

skialpinismus *m* souhrnný název pro všechny formy skialpinismu, pohyb na lyžích ve volném horském terénu, stoupání napomáhají speciální pásy umístěné ze spodu na lyže

skialpinista/ skialpinistka *m* jedinec provozující skialpinismus

skluznice *f* spodní část lyže, místo pro mazání vosků či nalepení pásů na stoupání

skoba *f* pomůcka s okem, určená k zajištění horolezce na skále, zatlučká se a slouží jako pevný jisticí bod, materiál slitiny kovů, profily U/ V/ Z (někdy se setkáme i s profily T/ L/ O)

jedničková hákovitá skoba ve tvaru číslice jedna, zatlučká se ostrým hrotem do spáry a vzpírá se okem o skálu

kujná použití do mělkých, otevírajících se spár, jedná se o vklínělec z kujného materiálu (například hliník) na ocelovém lanku s okem, po založení do spáry se plomba zdeformuje kladivem, měla by se používat opravdu výjimečně – velká devastace skály

s kroužkem *f* pomůcka s kroužkem, určená k zajištění horolezce na skále, zatlučká se a slouží jako pevný jisticí bod, materiál slitiny kovů

vertikální skoba s vertikální zatloukací částí; již se jich užívá méně, protože i ve svislých trhlinách drží lépe horizontální skoby

skotský styl *m* postup lezení v ledu, postup čelem k ledu, zabodávání předních hrotů želez, ruce v maximálním vzpažení zabodávají cepíny do ledu

skyhook *m* jisticí prostředek, pevný kovový háček; bývá opatřen smyčkou z popruhu, která slouží jako oko pro připnutí karabiny; slouží k postupu, kde volné lezení musí ustoupit, volně se zavěšují na nepatrné lišty, materiál nejkvalitnější ocel

slanění *n* způsob pohybu lezce po laně dolů

slanění s uvolnitelným jištěním *n* používané v canyoningu jako zabezpečení proti utonutí v proudící vodě

slaňovací hruška *f* slaňovací stanoviště vytvořené v ledu nebo tvrdém sněhu (uměle vytvořený hrot obtočený lanem, po kterém se může slanit)

slaňovací osma *f* pomůcka při slanění, součást vybavení, použití slaňování/ jištění

slaňovací pomůcka *f* pomůcka pro slaňování

slaňovací stanoviště *n* místo pro slanění

slaňák *m slang* viz slaňovací kruh

slaňovací kruh *m* kruh běžně na vrcholu skály (ale může být i jinde) sloužící ke slanění, je složen z jednoho kusu (dlouhý dřík a konec je stočen do tvaru oka)

slaňovák *m slang* viz slaňovací kruh

sloní noha *f* spací pytel, sahá po pás

smyčka *f* 1. kulatá/ plochá část provazu 2. uzel vytvářející stahovatelné poutko

dračí klasický uzel sloužící k navázání na lano

expresní krátká sešitá (prošitá) popruhová smyčka spojující dvojici karabin, celé spojení tvoří expres set

odsedávací speciální smyčka konstruovaná přímo na odsednutí, jeden konec opatřen okem pro karabinu a druhý je upravený k upevnění na sedací úvazek, materiál sešívána smyce nebo dynamické lano

stoupací oko ze smyčky pro postupování výše při technickém lezení, v sérii jsou tři až čtyři, zhotovují se navázáním z jednoho kusu

vyrovnávací karabinu dáme na kříž smyčky, karabinou provlečeme lano, použití při slanění, dochází k optimálnímu rozložení síly působící při slaňování

snarg *m* viz zatloukací trubka

sněhová bačkora *f* nalepení mokrého sněhu na mačky/ lyže, nemožnost plynulého dobrého pohybu, pohyb je prováděn s o dost větší námahou

sněhová kotva *f* jistící prostředek do sněhu, duralová deska, zapíchnutím nebo zahrabáním do sněhu plochou kolmo ke směru zatížení ji lze použít několika způsoby: kotvení fixního lana, kotvení stanu atd., použití horolezectví

sněhoměr *m* úzký dutý válec dlouhý s ozubeným okrajem; používá se ve vyšších oblastech, když se zarazí do sněhové pokrývky až k půdě

sněžná čára *f* 1. hranice trvalé sněhové pokrývky 2. hranice tání sněhu

sněžná slepota *f* vznik v důsledku nadměrného vystavení nechráněného oka UV záření ve vyšších nadmořských výškách, dávka záření je zvýšena odrazem od sněhu

sněžnice *f* pomůcka při chůzi v hlubokém sněhu, připevněním na nohy či na obuv usnadňuje chůzi v hlubokém sněhu; rozkládá tíhu člověka na větší plochu, takže se méně zabořuje do hlubokého sněhu

sokolík *m slang* způsob překonávání spár, lezec uchopí hranu oběma rukama a vykloní tělo podél stěny, paže pak působí tahem, proti tahu paží působí nohy protisměrným vzpíráním, pohyb ve sledu ruka – ruka – noha – noha

sopečný tuf *m* sediment, vznik ze sopečného popelu vyvrženého z hlubin země během erupce dávných sopek; usazený a zpevněný na souši, kde se popel míchal s povrchovými horninami, ale i kusy dřeva či rostlin

soumar *m etym. z sthn. soumāri* zvíře nosící náklad

soutěžní lezení *n* probíhá nejčastěji na umělých stěnách; obsahuje lezení na obtížnost, lezení na rychlost, bouldering a drytooling

sólo lezení *n* celou činnost provádí jedinec zcela sám

spára *f etym. z pol. szpara* vertikální nebo horizontální trhlina ve skále/ umělé stěně/ ledu

spárař/ spárařka *m* spárový lezec

spárové lezení *n* lezení spár

spárové rukavice *f* chrání jen hřbet ruky, nezakrývají prsty, materiál kůže nebo guma

Spectra/ spectra *f* 1. speciální smyčka z vláken Spektra/ spektra, vydrží největší zatížení 2. obchodní název vlákna s mimořádnou pevností

spojovací oko na sedáku *n* oko spojující pás sedáku s částí na dolní končetiny

spolulezec/ spolulezkyně *m/f* lezec, který leze s druhým lezcem nebo skupinou

sportovní lezení *n* styl lezení, který používá nýty jako hlavní prostředek jištění, což lezci umožňuje soustředit se na techniku a obtížné manévry; převládají fyzické obtíže nad psychickými; nízké objektivní nebezpečí

statické prodloužení *n* natažení lana při pádové zkoušce, normovaná vlastnost

stavění *n* způsob překonávání obtížných míst na pískovcových skalách; dva a více lezců si vzájemně stoupne na ramena a vytvoří živý řebřík, díky kterému se dostanou výše a těžký úsek přelezou

Stichtova brzda/ destička *f* jistící pomůcka, nejčastěji kulatá destička s otvorem (později s dvěma otvory), lano je zasunuto do otvoru ohybem, skrz jeho vrchol je provlečena karabina, ta brání lanu opustit jistící pomůcky, tvůrce Franz Sticht

stoper *m* viz klínovitý vklínělec

stoupací třmen *m* oko z nylonových popruhů pro postupování výše při technickém lezení, v sérii jsou tři až čtyři; zhotovují se buď šitím, nebo navázáním z jednoho kusu

stoupací žebřík *m* žebřík s vyztuženými oky, slouží k postupu u technického lezení

strop *m etym. z stropъ* profil cesty, horizontální převis

struktura *f* 1. uměle vymodelovaná napodobenina skalního povrchu na umělých stěnách 2. nerovný povrch skály

střecha *f* viz strop

stup *m* výstupek/ výčnělek ve skále/ umělé stěně/ ledu, používá se k postupu (přeneseně viz chyt)

stupeň obtížnosti *f* náročnost zvládnutí dané cesty charakterizované číselným/ písemným označením

stupnice *f etym. z psl. stepenъ* viz klasifikační stupnice

otevřená druh stupnice, nejtěžší stupeň obtížnosti se stále zvyšuje, přidávání dalších vyšších stupňů

uzavřená škála obtížnosti výstupů, stanovený nejvyšší stupeň obtížnosti

stupnice obtížnosti *f* viz klasifikační stupnice

styl sportovního výstupu *m* způsob zdolání cesty/ vrcholu hory

AF (all free) *n* styl sportovního výstupu, lezec může odpočívat v postupovém jištění, po pádu může pokračovat z místa pádu

flash *m* styl přelezu ve smyslu On Sight, ale horolezec/ lezec má informace o cestě nebo v ní viděl někoho lézt, viz flashovat

OS (On Sight) *m* styl sportovního výstupu, vylezení cesty na první pohled/ pokus, bez pádu a odsedávání, lezec nemá informace o cestě, nejcennější styl přelezu

PP (Pink Point) *m* styl přelezu, lezec si může cestu vyzkoušet, má zapnuté expresky do jištění, zapíná pouze lano, nemůže odpočívat odsednutím, vyleze cestu bez pádu

RP (Rot Punkt/ Red Point) *m z něm. Rot Punkt* styl přelezu, lezec si může cestu vyzkoušet, zapíná expresky do jisticích bodů i lano do expresek, nemůže odpočívat odsednutím, vyleze cestu bez pádu

TR (Top Rope) *m* lezení s horním jisticím lanem, cestu je žádoucí přelézt svíse bez vyvěšování se do lana, způsob sportovně bezvýznamný

subjektivní nebezpečí *n* zdánlivé nebezpečí

suť *f etym. ze stč. ssutiny* rozdrolené části skály

suťovisko *n* suťové pole dole pod horou

svírací uzel *m* viz zadrhovací uzel

svírka *f* viz blokant

svítilna *f*

čelová svítilna/ baterka *f* přenosná baterka umístěná na čele

čelovka *f slang* viz čelová svítilna/ baterka

svor *m* přeměněná hornina, tvoří se při větším tlaku a vyšší teplotě, složení především jílovité a písčité usazeniny

Š

Šádkova jednička *f* viz jedničková skoba

šerpa *m etym. z frk. skirpja* vysokohorský nosič

šicák *m slang* viz šicí stroj

šicí stroj *m slang* třes v noze/ nohou připomínající šicí stroj, vzniká při psychickém stresu při lezení

šitý tlumič pádu *m* plochý popruh, který je zkrácen na několika místech přeložením a prošitý švy s limitovanou nosností; při pádu švy postupně praskají a tím ztlumí pád

škála *f* viz stupnice

škotová spojka *f* jedná se o dračí uzel bez smyčky, pro svazování silných lan se slabšími nebo popruhu s lanem

škot'ák *m slang* viz škotová spojka

šlacha *f* silný vazivový provazec připojující sval ke kosti

šňůra *f slang etym. ze střhn. snuor* viz lano

špagát *m slang etym. z it. spaghetti* viz lano

šplhat *verb. etym. přetvoření základů plouhat, plíhat, plazit se* dříve zastřešující pojem pro vertikální pohyb, dnes v užším kontextu gymnastické šplhání (šplhat na tyči/ na laně), lezení převzalo zastřešující význam

šplhadlo *n* viz blokant

špruše žebříku *f* vodorovná příčka na žebříku, slouží k uchycení rukou a nohou

šroub do ledu *m* nýt/ skoba s vrutovým závitem k usazení do ledu

štand *m slang* viz jistící stanoviště

štěrbina *f etym. z psl. ščьrbina* úzký zářez ve skále/ ledu

šťáradlo *n slang* viz šťouradlo

šťouradlo *n slang* kovová/ plastová tyčka; na jednom konci opatřená háčkem, který slouží k usazování, ale především k vyndávání uzlů ze spár

šuk *m slang* komplikovaná pozice, lezcovo těžiště se dostane výše, díky tomu větší dosah pažemi; název vznikl podle cesty Chouca v Buoux, která se musí lézt touto technikou

šulení *n* podvádění vzhledem k nepsaným pravidlům lezení

světlost *f* vzdálenost mezi nosem a horní částí pojistky karabiny při otevření

T

T – kotvení *n* cepínem vykopaná díra ve sněhu ve tvaru T, do ní vložený cepín a na něm navlečená plochá smyčka s karabinou

tahat *verb.* 1. viz lézt první 2. zakládat postupové jištění

TD *zkr. z fran. Très Difficile* stupeň alpské stupnice, zvětšené obtíže

teču *verb. slang* viz docházet

technické lezení *n* lezec využívá při lezení umělé pomůcky, například stoupá po žebříčkách, pomáhá si přitahem za lano a podobně

technický výstup *m* 1. výstup s technickými pomůckami 2. výstup náročný na technické dovednosti lezce

technika *f*

deseti hrotů *m* postup lezení v ledu, našlapávání na celé plochy chodidel a zabodávání všech deseti hrotů do ledu nebo firnu, objevitel O. Eckenstein (desetihrotá železa), po tomto objevu se již horolezci nemuseli tolik trápit s vysekáváním stupů

komínová *f* viz komínové lezení

tejpa *f slang* viz tejpovačka

tejpovačka *f slang* speciální páska pro pasivní zpevnění/ ochranu kloubů a vazů (snižuje zatížení šlachového poutka)

teleskopická hůl *f* 1. pro vysokohorskou turistiku, možnost nastavení délky podle sklonu svahu a povahy postupu, na konci opatřena hrotem umožňující okamžité brzdění po uklouznutí či odpíchnutí při chůzi 2. s kartáčem na konci pro čištění vzdálených chytů/ stupů od přílišného množství magnezia

temování *n* kotvení borháků nebo kruhů do předvrtané díry

terasa *f etym. z lat. terra* velká plošina, netvoří však pruh přes stěnu jako lávka nebo galerie

terén *m etym. z lat. terrēnum* 1. členitost půdy 2. venkovní pracoviště k sledování určitých jevů

termoláhev *f* speciálně vyrobená láhev, slouží k uchování teploty obsahu

termoska *f* viz termoláhev

tělo karabiny *n* obvodová část karabiny

těžiště *n* působiště tíhové síly působící na těleso

Tiblok/ tiblok *m* obchodní název jednoduchého blokantu, výroba francouzská firma Petzl, vhodný jako záložní blokant pro neočekávané situace, je tvořen jediným kusem kovu, nutno použít v kombinaci s karabinou

tlakoměr *m* přístroj k měření atmosférického tlaku

torzní vklínělec *m* nejznámější hexentrik (průřez nepravidelného šestiúhelníku)

transportní saně *f* většinou plastové saně/ boby; bývají opatřeny popruhy se speciálním úvazem, který si jedinec upevní kolem pasu v případě tažení saní; většinou možnost zakrytí saní plachtou, použití pro přepravu potřebného vybavení a potravin

traverz *m* pohyb po horizontální linii

traverzování *n* pohyb jedince po horizontální linii, horizontální lezení

trekking *m etym. z angl. trek* viz vysokohorská turistika

trekkingová *adj.*

pohorka/ pohorky *f* kotníková lehká pohorka, často vibramová podrážka, vhodné do středně těžkých terénů (pro zajištěné cesty)

sandál/ sandály *f* sportovní sandále s relativně vyšší pevnou podrážkou, dobře řešené stahovací řemínky, široké uplatnění

trenér *m etym. z angl. train* odborně a pedagogicky vzdělaný tělovýchovný pracovník, vede horolezcův/ lezcův tréninkový proces

trhlina *f* spára ve skále/ ledu

TriCams *m* obchodní název pro typ abalaku

tropiko *n* vnější stan, plachta stanu

trubková ledovcová skoba *f* jistící prostředek, dva typy – trubkový šroub, zatloukací trubka

trubkový šroub *m* šroub do ledu opatřen na svém konci okem pro postupové jištění, do ledu se zašroubuje a poté opět vyšroubuje, použití především ledolezení, materiál legovaná kalená ocel

třmen *m* oko ze smyček pro postup při technickém lezení

túra *f etym. z lat. tornus* pěší cesta po horách

twist lock *m* 1. technika k jednoduššímu překonávání převisů, velkou část hmotnosti drží rameno 2. druh pojistky na karabině

Ť

U

UIAA *zkr. z fran. Union Internationale des Associations d' Alpinisme* mezinárodní organizace sdružující horolezecké svazy jednotlivých zemí

UIAGM *zkr. z fran. Union Internationale des Associations de Guides de Montagnes* Mezinárodní federace asociací horských vůdců

umělý *adj.*

lezecká stěna *f* opláštěná konstrukce sloužící k lezení

vlákno *n*

polyamid *m* využívá se na výrobu lan, smyček, popruhů apod., značná pevnost v tahu a elasticita, voda způsobuje menší pokles nosnosti

polyester *m* využívá se na výrobu smyček, sportovních oděvů apod., pevnost v tahu a elasticita, neovlivňuje jej voda, odolný proti prodření o skálu

polypropylen *m* využívá se na výrobu lan, pevný v tahu, lehký, plave na vodě, citlivý na sluneční a UV záření

UV filtr *m* speciální pokrytí skel od brýlí, najdeme jej na sklíčkách brýlí, odfiltruje ze slunečního spektra ultrafialové paprsky

uzel *m etym. z psl. vŏzlb* pevné spojení dvou či více kusů materiálu (obvykle lana)

uzlovatelnost *f* poměr mezi průměrem lana a vnitřním průměrem uzlu na laně, normovaná vlastnost

Ú

úbočí *n etym. z pol. ubocz* mezi dvěma hřebeny štítu

údolnice *f* křivka spojující místa největšího vyhloubení příčného řezu údolím

úpatí *n* nejspodnější část hory

úvazek *m*

celotělový úvazek kolem trupu, slouží k zajištění při pádu, k navázání na lano, k odsednutí, ke slanění atd.

hrudní úvazek *m* úvazek kolem hrudní části a ramen, slouží k zajištění horolezce/ lezce při pádu, vhodný doplněk sedacího úvazku, nesmí se používat samostatně

kombinovaný skládá se z prsního a sedacího úvazku, slouží k zajištění při pádu, k navázání na lano, k odsednutí, ke slanění atd.

sedací úvazek kolem pasu a obou stehů, slouží k zajištění při pádu, k navázání na lano, k odsednutí, ke slanění atd.; typy – víceúčelový, sportovní

V

v – systém *m* druh jisticího systému, použití u zajištěných cest; složení: smyčka, tlumič, karabiny; tvar písmene „V“

varianta *f* obměněná část známého výstupu

vápno *n slang* viz vápenec

velehorské horolezectví *n* horolezectví ve výškách přibližně kolem 5500 m a výše

venkovní lezení *n* lezení v přírodním terénu

vercajk *m slang* vybavení pro horolezectví/ lezení

věž (skalní věž) *f* samostatný spíše užší a vyšší skalní útvar

VHT *zkr.* vysokohorská turistika

Via Ferrata *f z ital. (železná cesta)* viz zajištěná cesta

Vibram *m* výrobce a značka nejpoužívanější pryžové směsi na výrobu podešví různých typů obuvi, název vznikl od objevitele Vitale Bramani

vis *m* 1. pověšení se za ruce 2. vis v laně

vícedélka *f slang* viz vícedélková cesta

vícedélková cesta *f* cesta o více délek lan

vklinělec *m* tělísko rozličných tvarů a velikostí; upevněn na smyčce, porpuhu nebo ocelovém lanku; k zřizování pevných zajišťovacích bodů vklíněním do spár

vklinělec profilu T *m* torzní vklínělec ve tvaru T, vhodné využití do volných vystrčených hran, od vklíněnce vede ocelové lanko/ smyčka/ popruh

vnitřní bota *f* vyjímatelná teplá vložka z dvojitých bot (duplexy)

volné lezení *n etym. z něm. Freiklettern* při výstupu použití jen přirozeného povrchu skály a síly lezce

vrata *n* ztráta rovnováhy a přetočení kolem vertikální osy, následkem je pád

vratný bod *m* jistící bod, u kterého končí výstupová trasa

vražda *f slang* špatně zajištěná cesta

vrchol *m etym. z psl. vrbchъ* nejvyšší bod hory, skalní věže nebo umělé stěny

vrcholová knížka *f* knížka, do které se zapisují výstupy; je téměř vždy na vrcholu skalní věže/ skály/ hory

vrcholový hřeben *m* úzký sněhový, ledový nebo skalní hřbet na vrcholu hory

vrut *m* nejmenší stup, používán především na nohy (výjimečně pro ruce)

vteřinové lepidlo *n* prostředek na lepení, použití na natržení kůže na prstech

vůdce *m* profesionál, provází horolezce, sportovce a turisty ve vysokohorských podmínkách pro zajištění jejich bezpečnosti a úspěchu výpravy, horští vůdci bývají certifikováni a licencováni organizací UIAGM (Mezinárodní federace asociací horských vůdců)

vůdcovský uzel *m* nejjednodušší uzel z hlediska vázání, libovolně velký ohyb lana zespona provlečeme předem vytvořeným okem, lze jej uvázat jednou rukou, vhodný pro uchycení lana napevno, pro sebejistění na stanovišti, do spár

vykozit (egypt'an) *verb.* lezecká technika, používá se na strmé nebo převislé skále; vytočíme koleno dovnitř na straně, na které chceme dosáhnout na chyt; koleno je extrémně vytočené a špičkou nohy vytočeného kolena se těžiště podaří přisunout co nejbliže k povrchu skály; tělo natočíme k chytu, který držíme

vysokohorská turistika *f* pohyb v horách, jakýkoliv pohyb v horách bez jistících a horolezeckých pomůcek, někdy se setkáme i s názvy jako horská turistika, turistika v horách nebo trekking

vysoký krok *m* krok do výše flexe kyčelního kloubu

vyšívání *n* viz šicí stroj

vytahovací (transportní) vak *m* pomůcka pro technické lezení a lezení velkých stěn, vak je z velmi odolného materiálu proti oděru, ve vaku lezci vytahují materiál a zásoby

vyzvonění *n* vypadnutí jistícího prostředku ze skály

vyvést *verb.* viz lézt první

výstředníkový mechanický vklínělec *m* viz mechanický vklínělec, varianty s dvěma, třemi nebo čtyřmi výkyvnými palci na společné ose, pro dobré držení nesmí být jejich výstředníky v době usazení zcela rozevřené, výstředníkové mechanické vklíněnce jsou někdy nazývány „aktivní camy“

výstředníkový vklínělec *m* vklínělec na principu rotace rozpírajícího se klínu, jedno provedení vklíněnce zaručuje vhodné použití pro různé šířky a tvary spár; zakřivená část má nejčastěji profil logaritmické spirály či elipsy, která při natočení vykazuje různou šířku; pro výstředníkové vklíněnce se někdy používá název „camy“

výstup *m* dosažení vrcholu, na skále či v horách, vylezená horolezecká cesta

výškoměr *m* přístroj, měří tlak vzduchu a s jeho pomocí určuje nadmořskou výšku

výškové horolezectví *n* horolezectví v nejvyšších nadmořských výškách, nutná aklimatizace jedince

výškový otok (edém) mozku *m* forma akutní horské nemoci, nahromaděná tekutina stlačí mozkovou tkáň a dochází k nervovým poruchám, někdy až k bezvědomí

výškový otok (edém) plic *m* forma akutní horské nemoci, dochází k hromadění tekutiny v plicní tkáni a plicních sklípcích

vytloukat skoby *verb.* dostávat skoby ven ze skály/ ledu pomocí kladiva

výzbroj *f* vybavení horolezce sloužící k vlastnímu lezení (zajišťovací pomůcky, doplňující pomůcky)

vzepření se na nohou *verb.* pohyb, k dosažení výše díky dolním končetinám, na kterých se lezec zvedne

W

X

Y

yosemitská dračí smyčka *f* vylepšená klasická dvojitá dračí smyčka

y – **system** *m* druh jistícího systému, použití u zajištěných cest; složení smyčka, tlumič, karabiny, tvar písmene „Y“

Z

zadrhovací uzel *f* uzel se po zatížení svírá, po uvolnění prokluzuje, slouží k výstupu po laně nebo k sebejištění

zafixovat *verb.* 1. něco někam upevnit či zajisti tak, aby nedocházelo k posunování, sjíždění apod. 2. platí i pro pohyb

zajištěná cesta *f* uměle zajištěná horolezecká cesta; stupeň obtížnosti je zmírněn ocelovými lany, kramlemi, kolíky, žebříky, mosty

zatloukácká trubka *f* jistící prostředek do ledu, podobný šroubu do ledu, ale oproti němu má jemný závit a do ledu se zatlouká kladivem, ven se vyšroubuje pomocí mělkého závitu, materiál legovaná kalená ocel

záhrab *m* vyhloubená sněhová jeskyně, slouží při bivaku proti větru či mrazu

záchrana *f* 1. akce k záchraně jednoho či více jedinců 2. druh činnosti, lezec dává záchranu prvolezci vzpaženými rukama, záchrana se používá u boulderingu nebo u lezení cesty před prvním jištěním

záchytný náraz *m* normovaná vlastnost, nejzazší pozice záchytného pádu

základová lavina *f* sesun všech vrstev sněhu až po skálu/ zem/ led

zámek (karabiny) *m* 1. spojení nosu a západky na karabině 2. někdy zaměňován s pojistkou karabiny

zánět šlachy *m* druh zranění, k zánětu dojde vždy po extrémní námaze doprovázené zpravidla mikrotrhlinkami ve šlaše a následným otokem, někdy až přetržení šlachy

západka *f* pohyblivá část karabiny, okolo je pojistka

závěsný háček *m* viz skyhook, háček na polohování/ postup/ pro tahací vak

závit *m* 1. prostředek k uchycení chytu na umělou stěnu 2. tvar lana v psané formě písmene l

zelený bod *m* jakékoliv volné lezení bez použití magnezia, někdy i bez použití lezeček

zemovka *f slang* pád na zem

zip (suchý zip) *m etym. z angl. zip* 1. rychlozapínací prostředek 2. postupné vytrhávání jednoho jistícího prostředku za druhým

zkracovací smyčka *f* uzel pro zkrácení lana, ze tří ok, prostřední se poté provlékne dvěma krajními

zkracovačka *f slang* viz zkracovací smyčka

zlomisko *n* staré suťovisko v dolinách

znělec *m* výlevná magmatická hornina světle šedé až nazelenalé barvy, obsahuje značný podíl živcových hornin a živce, v menší míře i plagioklas

způsob výstupu *m*

alpský styl *m* výstup bez pomoci kyslíkových lahví, žádná pomoc jiných expedic, postup bez budování postupových táborů

zrát *verb. slang etym. z psl. zbrěti* viz dochází mi, v mluveném jazyce: „zraju“

zruš/ zrušit *verb.* pokyn horolezce/ lezce k zrušení/ ukončení jištění

zub *m etym. z psl. зобъ* výrazná skalní věž

Ž

žabák *m slang* viz žabí postoj

žabí postoj *m* pozice lezce, dolní končetiny jsou v zevní rotaci a abdukci v kyčelním kloubu

žabovačka *f slang* způsob lezení ve spáře za pomoci vzpříčených prstů a kloubů ruky

žebro *n* viz pilíř

železa *f*

Eckensteinova stoupací železa *f* desetihrotá stoupací železa, předchůdce dnešních stoupacích želez – avšak stále se používají, dva přední hroty přidal až později Grivel

stoupací rám se sadou hrotů připevňující se na obuv, pro pohyb v ledovém a sněhovém terénu, materiál legovaná ocel, výjimečně titan pro snížení hmotnosti

kloubová skládají se ze dvou částí spojených kloubem, výhodou je pohodlnější chůze

rámová skládají se z jednoho kusu rámu na botu

železo *n* horolezecký/ lezecký materiál z kovu (karabiny, expresky, vklíněnce atd.)

žiletková skoba *f* skoba tenká téměř jako žiletka, do těch nejužších spár

živý žebřík *m* dva a více lezců si vzájemně stoupne na ramena a vytvoří živý žebřík, použití na pískovcových skalách při překonání obtížného úseku

žlab *m* koryto/ úzké údolí

žlábek *m zdrob.* viz žlab

žleb *m* hluboké úzké údolí